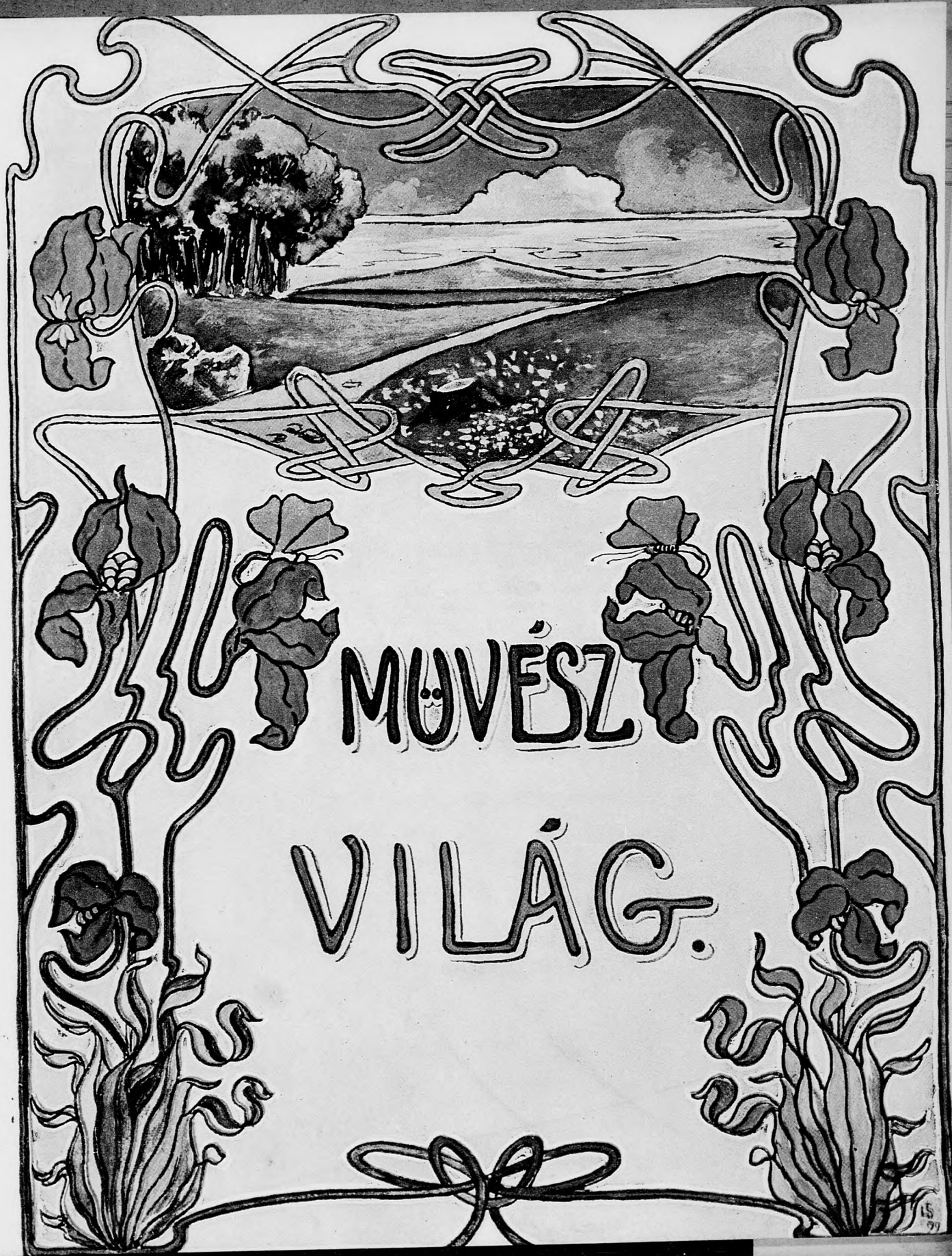

II. évfolyam
III. negyed =
9. szám
Május 27-én

MDCCCC

Szerkeszti és
kiadja
Rudnai Gy.

Ára 40 fillér

15
97

HORNÝÁNSZKY VIKTOR

CS. ÉS KIR. UDV.
KÖNYVNYOMDÁJA

== BUDAPESTEN ==

≡ MŰVÉSZVILÁG ≡ 9. sz.

≡ * „ÚR” * A SZATMÁRI BŰNPÖRHÖZ ≡≡≡

Lombrozó, az olasz tudós és a maga szakmájában páratlan kapacitás, a szatmári esetből bizonyára hathatós konzekvenciákat tudna levonni elméletének támogatására. A ki az emberi lélek legkisebb zugát, legfinomabb szövvényét, minden erkölcsi tüneteivel együtt olyan szakavatott alaposággal ismeri és fejtegetni tudja, az a Papp-féle esetekben is hamarosan meg tudná találni a vérengző és brutális cselekedet clouját, azt az Achilles-sarkot, mely az egész pörre egyszerűbe rávetné a kellő világítást, a melynek híján hiába próbálgatják megmozgatni a lélekanalízis óramutatóját, az csak addig fog forogni, a míg kezünk vezetni tudja, ahhoz azonban az nem elegendő, hogy az óra szerkezetét is mozgásba hozzassuk. Lombrozó tanár bizonyára megtalálná az eszközt erre, ha talán hírt szerezne erről a szenzációs pörről, mely a maga nemében, egyedül áll, hosszú évtizedek kriminális történetében; mert a nagy olasz tudós a külsőről meg tudja ítélni, a lélek legbensőbb világát, annak minden árnyalatát.

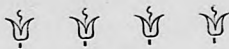
Nézzük csak. Papp Béla, a ki a pörben még most is az előkelő szerepet játsza, most is úr akar lenni, mert az a főelve, hogy ott, a hol csak megjelenik, neki mindenkor az első szerepet kell játszania, még a vádlottak padján is! Az úri tempó annyira sajátjává vált, hogy nem szívelheti oldalán az öröket s ezeket az ügyvéddel elrendelteti. Keserű úrhatnamság, mikor ez a kívánsága úri passziójának utolsó üdvözlete gyanánt szerepel. Finom és elegáns tartása, a melyet még a tárgyalóteremben is magáévá tett, sokra, nagyon sokra enged következtetni. Nem látjuk benne azt az előkelő modort, mely nálunk a nemesi osztályt jellemzi, a mely modor a jószívűséggel s kivált a jóhiszeműséggel, karöltve a magasabb nevelés szimptomájával, a legszebb fényt veti az előkelő társadalomra, — de látjuk benne a fenhéjázó, a hamis gentryskedés utálatos inkarnációját. Nagy különbség van úr és úr között. Az egyik úrrá lett, mert megérdemelt szorgalmával és tudásával hosszú esztendőök küzdelme után rászorgált, más meg, mert előkelő állása arra predesztinálja, de csak akkor, ha ehhez megvan a kellő tisztesség, önbecsülés, lojalitás és az erkölcsi karaktervonás. Van aztán az úr fogalmának még egy magyarázata. Ez abban

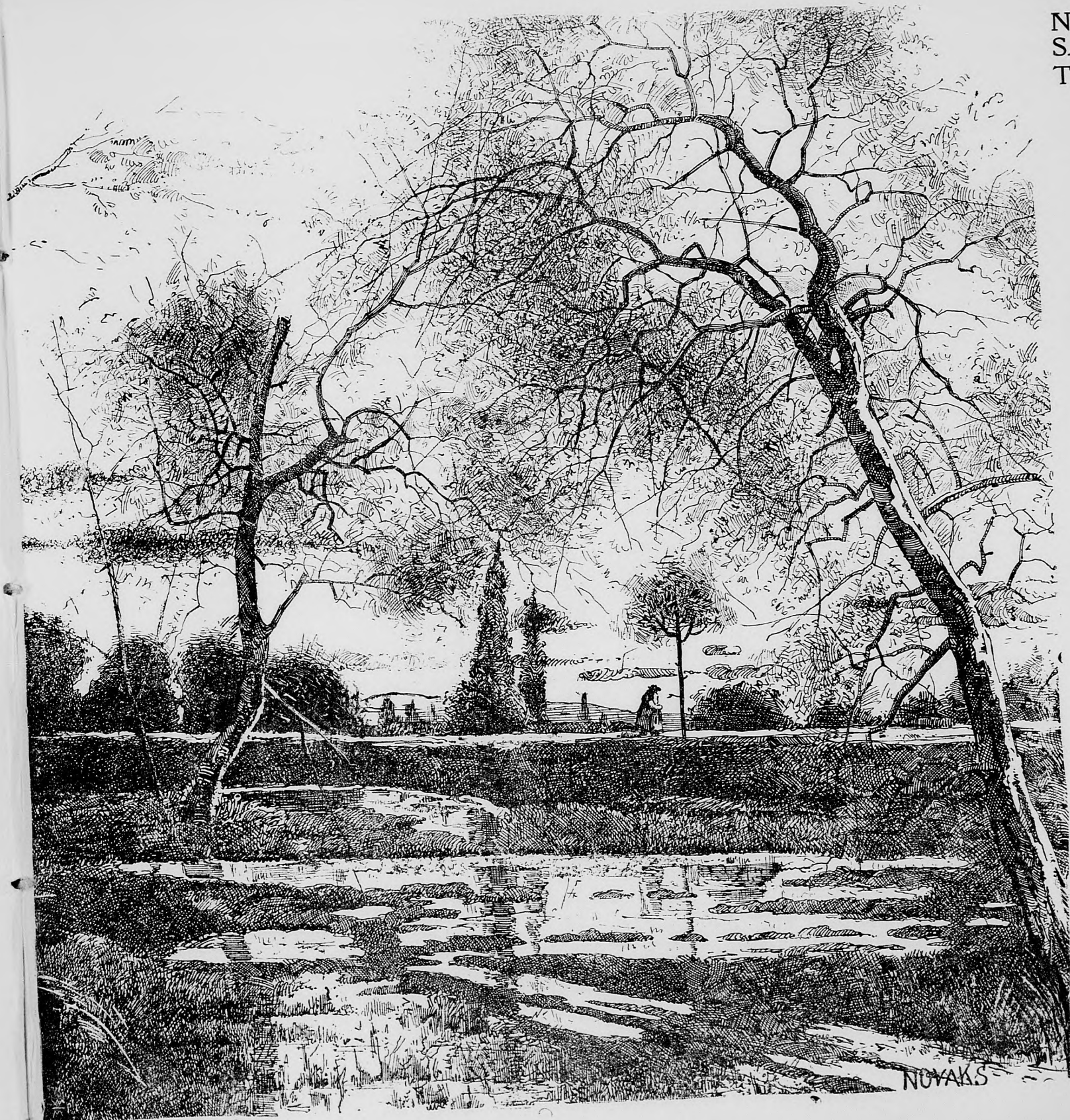
rejlük, hogy a magyar társadalomban vannak egyes osztályok, kivált a középvonalon, a melyeknek tagjai a szülei vagyonbiztosítás alapján az illető megyében, vagy városban általános hírnévnek örvendenek s mindenki ismeri úri passziójukat, erőszakos s feltétlen engedemességet követelő despotizmusukat. Ezek az urak a semmittevés, a tudatlanság és elvtelenség süppedékes bázisán vibrálnak, a szerint, a mint az úri passziójuk parancsolja, távol minden nemesebb ambíciótól, minden erkölcsösebb intenciótól, csupán élveteg ösztönüknek gonoszságát mérlegelve. Az «úr» e fajta alakjai bizonyára rosszabb hatással vannak a társadalomra, mint a legaljasabb, de nem ritkán loyális szívű gonosztevők. Mert a míg ezek gazságukat az egész világ szeme láttára követik el, addig az előbbiek titkon kovácsolják undok tetteik mételyezi meg a tiszta társadalmat s nem ritkán örvényébe ragad olyanokat is, kik azelőtt még fenkölt fővel járhattak.

Ez a pör bizonyosan maga felé irányítja az egész ország éber figyelmét. És ezt nincs miért rosszolni. Csak nézzen oda a társadalom, mert erre szükség van. Nagy tanulság rejlik Papp Béla bűnpörében. Nem a részletek érdekesek, vagy figyelemreméltók, de maga az egész, a tény, a tett, az eredmény az, a mi tanulságot rejt magában. Ez a pör mindenesetre sokaknak rehabilitása gyanánt szerepel. Rehabilitálni fogja a társadalom ama osztályát, melyet eddig is előkelőnek és nemesnek tartottunk. Gyakran esett már szó erről a lovagias gentri-világról. Nos és most, hogy ez a pör fölmerült, merjük állítani, hogy a társadalom ama rétege, melynek talajában az előkelőség vert gyökeret, ebből a piszkos ügyből tisztázva kerül ki. Mert kik azok, kik brutális tetteikkel megingatták a felsőbb társadalom épületét? Éppen azok, kik abba jogtalanul kerültek s ott erőszakkal, despotizmussal akartak maguknak pozíciót szerezni. És mi segítette őket tervükben? A pénz. A vagyon. Ám a pénz még nem jelent előkelőséget, sem pedig urat. Vagy jelent urat is. De nem azt az urat, a mit nálunk a nemesek magukévá tettek. A vagyon csak eszköz az élet elviselhetésére. De az erkölcsi fentartáshoz csak akkor szolgálhat alapul, ha a filléreknek legkisebb részén is ott fekszik a birtokosának a becsülete. A nélkül a pénz semmi. De mégis: csengő, kiáltó becsstelenség. Papp Bélának pedig a fillérei nagyon kiáltottak. Tehát nagyon nagy volt birtokosuknak a becsstelensége. Legyünk igazságosak. Adjuk meg Papp Bélának a maga jussát, a megvetést. Mert azt meg kell vetni, a ki léhaságai miatt halálba kergeti az öcscsét, hogy annak vagyonrészét a maga javára írhasa. Meg kell vetni azt az embert, a ki üres címekekkel s még sovárabb szívvel és lélekkel akarta a magyar nemes társadalmat piszokba rántani. Az e fajta teremtesek a legveszélyesebbek a világon. Lombrozó tanár bizonyára megírhatta volna már eleve Papp Béla bukását, ha tán ismerte volna. A ki e bestiális gonosztevőt egyszer látja, rögtön tisztában van azzal, hogy vétékét, bűnösségét már régóta magában hordozhatta. S a dologban legfeljebb csak azt lehet csodálni, hogy gonosz tettét csak ilyen későn követte el. És most legyünk azon, hogy az ilyen emberektől megtisztítsuk a társadalmat, kivált a főúri osztályt, a mely hazánk történelmében hosszú századokon át annyiszor vezérszerepet játszott, s mindig az képezte tettei rugóját, hogy a haza viruljon és erősödjék. Mondjuk ki rá, erre a született gonosztevőre, azt az ítéletet, a mely Lombrozó elméletéből természet-szerűleg kifolyik: azt az ítéletet, a mely megkezdi a tisztító harcot, s a társadalmat izolálni fogja ezektől a férgektől, melyek egészséges szervezetén rágcsálnak a legcinikusabb vehemenciával.

Rudnai Győző.

NOVÁK
SÁNDOR
Tájkép

≡ A KOLDUS SZERELME * IRTA CSERGŐ HUGÓ ≡

Volt egyszer egy törpe, púpos elül, hátul,
S álmodni mert a föld legszebb asszonyarúl . . .
Kiss József.

Meghalt egy koldús. Valójában nem is élt. Az élete nem volt élet, hanem tengődés a lelki s a testi torturák kalváriáján végig. Jó ismerősöm volt. Találkoztam vele minden áldott nap: ott gubbasztott a Dohány-utca egy rozoga földszintes házának kapualjában, délután aztán nekiszedelkőzött s a két kezén továbbcsúsztatva magát, kivergődött a nyüzsgő, szép Erzsébet-körút sima aszfaltjára. Csenevész, tehetetlen, csonka testével ott terpeszkedett késő estig is a gyalogjárón, idomtalan kezében ujságokat tartott, azokat árulgatta. Szögletes nagy feje otrombán nyúlt ki a mellének meg a hátának púpja közül, csupas arcán ott hagyta nyomát a ragya, s széles száján örökös torzmosolygás ült, azzal köszöntette már messziről ismerőseit, mindennapi vevőit, pártfogóit. Sokan voltak azok, mert alig haladhatott el mellette ember, a kit nyomorékságának szájalmas volta meg nem indított volna, hogy néhány fillért bele ne dobjon ott heverő ócska kalapjába.

Sokszor elnéztem, a mint szomorú kényszeradta ügyességével végigcsúsztatta magát a sima aszfalton, vagy a mellékutcák hepe-hupás kövezetén. A lába helyén, két csonka, csenevész cafat fitygett: iszonyatos kórság tette illetén világ nyomorékjává. És mégis, — nekem legalább úgy tetszett, — meglepődöttség áradt becsületességtől sugárzó torz-arcáról. A mit a természet vétett ellene, úgy gondoltam magamban, íme jóvá is teszi, mert szájalmas nyomoréksága révén jó keresetben kell, hogy része legyen, gondtalanul kell élnie. Hogy pedig koldulással szerzi a mindennapi kenyerét, — de talán puha kalácsot, tejet is hozzá, — nem bánthatta, megszokhatta az álomszárnyon ellebbenő évek egyformaságán keresztül. Ki gondolta volna, hogy ennek az emberformájú torznak más vágya is van, mint az állati, fizikai jólét, hogy idomtalan testének két púpja között emberi szív dobog: érző, sóvárgó? Ki gondolta volna, hogy erre az idomtalan alakra rátűzi varázsos sugarait a tiszta poezis s ringatja egy ábrándvilágba, melyben olyannak látja magát, a milyen

a szive: emberinek, egészségesnek, szépnek, nagynak, a minők a többi emberek, a boldogok, s akkor az az egyszerű, csinos lány, a kinek szeméből máskor mindig az idegenkedés, az iszonyodás sugárzott, hozzásimul édesen, mint más boldogabb emberfiához és csókolja és szerelmes szavakat suttog neki s boldoggá teszi?...

Szegény, csenevész, nyomorék koldús! Akkor tudtam meg mindezt, egy borongó, rideg májusi éjszakán, mikor riadó zavaros hangok hallatára a kíváncsiság bevitt abba a dohány-utcai házba s ott egy földszintes kis lakás egyetlen szobájában egyetlen gyertya imbolygó fényénél, a földre terített egy szál matrácra megaludt vér tócsájába arccal beleborulva — ott láttam őt az én szegény emberi alak nélkül való emberemet, kihülőben, holtan . . . Az egyik idomtalan keze nagy, fényes-csővű revolvert szorongatott, azt a jótékony szerszámot, a mely megszabadította, egészséges, szép, becsületes, nagy szívet abból a nyomorult fogságból, csenevész testének börtönéből s vitte fel földöntúli régiókba, a hol csak a lelkek szállonganak, lelkek, a melyekhez hasonló az övé is, s annak ott nem kell rettegnie immár, hogy szájalommal vegyes iszonyodást keltsen abban, a ki meglátja.

Mert megölte magát az én szegény, nyomorék, útszéli koldusom: — *szerelmi bánatában* ölte meg magát.

Az éjféle óra misztikus hangulata borult a vértől párolgó élettelen hústömegre, az élet nyomorúságának martirjára. Két kis kutya vonított mellette keservesen: osztályosukat a nyomorúságban ők siratták egyedül. S künn az udvaron, egy természetes jóképű asszonyság a lakásadónője panaszkodott a néhány bémész kíváncsinak siránkozó hangon:

— Jaj, jaj! No, de ilyet! Szájalomból vettem magamhoz, mert bizony az ember, ha szegény is, csak ember, van helye a társadalomban, s nem szívesen fogadja a lakásába az olyan nyomorék koldúst. De megszántam, hát itt tartottam. Igaz, hogy pontosan fizette a heti bért, négy forint öt-

ven krajcárt, nem alkalmatlankodott semmit, ajándékkal is sokszor kedveskedett, ma is adott pénzt, hogy menjek el a színházba. Hát mikor hazajöttem, csak látom, hogy mit csinált... Ilyen szegény... Hiszen megtehetette volna kint az utcán is. Nem kellett volna az én tiszta szobámban... Tönkretette a sok vér az én szép szőnyegemet, csak tavaly vettem részletfizetésre, még most is fizetem a részleteket... Jaj, ha tudtam volna, hogy ezért küld el hazulról!... Ki fogja most megtéríteni az én szép szőnyegemet?...

Ne vessünk követ a természetes jóképű asszony-ságra, az általános emberi önzés beszélt csak belőle. És főképp a góg, hogy az a nyomorék alak csúfot követett el rajta, a ki messze fölötte áll a társadalom ranglétráján, mert egészséges, mert két keze munkájával megélhet, mert lakása, bútora van, míg amaz bármily szép is a keresete, mégis csak koldús.

Oh, mert tévedés hinni, hogy csak a születési meg a pénzarisztokrácia, a jómódú középosztály, a polgárság s aztán a szegények osztálya azok a rétegek, a melyekbe az emberiség tömege elosz-lódik. A kasztok töméntelen elválasztó fala igazában csak ott emelkedik a nyomorúság proletáriátusának végtelen táborában, a hol a kis szatócs hercegi nagy úr a foldozó szabóhoz képest, a a ki alázatosan könyörögve közeledik feléje, hogy adjon neki hitelbe egy kis kenyeret, fát vagy lisztet; a hol a házáló ügynök, a ki soktagú éhes családjával kétszobás lakásban küzdi a nyomorúság harcát, szédítő magasságban áll a zsákhordó fölött, ki valami piszkos hónapos ágyban húzza meg magát, míg a pirkadó hajnal a mindennapi robot jármába hajtja újra; a hol házmester félelmes zsarnok, gazdag és tekintélyes a sarki hordárhoz képest; az viszont csak kegyesen leereszkedő módon áll szóba a gyümölcsös kofával, a kinek valami pincelyukban van hajléka; a hol ugyanez a gyümölcskofa ordinaré csőcseléknek minősíti a szomszédságában meghúzódó ószeres zsidót, az ószeres pedig magasabb társadalmi lénynek tekinti magát a drótos tóttal szemben, ki huszad magával tölti rövid éjszakáját egy ágy-nak nevezett bűzös, piszkos szalmazsákon.

Hol következik még ezek után a mi csenevész testű nyomorékunk? Előbbre való még az utca léha naplopója, a csapszékek, lebuajok állandó la-

GAI DUSEK
ERZSI

kója, az alkalmi avagy a professzionátus tolvaj s csak ezek után jóval következik a koldús, a ki nem munkakerülésből, de a természetsujtotta nyomorékvoltánál fogva kényszerül az emberek irgal-mára. Hát persze, hogy az az egészséges, természetes, jókedvű asszonyság, a ki még hozzá házmesternő hatalmas méltóságában is büszkélkedett, ugyan-csak magasan fölötte állónak érezhette magát a szegény koldús fölött, ugyancsak nagy tisztesség-nek tarthatta arra nézve, hogy jó pénzért egy kis matracot tett számára a szoba egyik sarkába, hol éjszakára meghuzhassa magát, s ugyancsak a termézetes hódolat adójának tekinthette azokat az ajándékokat, a színházjegyet, a mikkel jómódú koldús-albérője kedveskedett neki. És persze, hogy joggal fakadhatott szitkozódó haragra, a mért az ő szobájában, az ő szőnyegén merészelté elkövetni kétségbeesett tettét.

A nyomorék koldús halálában bizony ugyancsak kikopott a becsületből, a mit jó keresetével mégis úgy a hogy szűkebb környezetében szert tett. A pénznek nincs szaga, s bárhol fakad is forrása, szivesen merít belőle a kapzsi emberiség. A jó keresete volt az egyetlen lánc, mely odafűzte őt a boldog emberiséghez, hála szántalmas nyomorék-ságának nem fenyegette veszedelem, hogy ez a kereseti forrás bedugul s a paraziták, a testvé-rek, rokonok, kik egyébként bizonyára röstelték a

vérbeli köteléket a koldússal, ennek a kedvéért elég sűrűn keresték föl, hogy elvigyék dús keresztének fölöslegét.

Megragadó bepillantást tár ez a halott egy misztikus világba. Ki hinné, hogy az élőködők egész raja rágódnék egy csenevész testen, mely maga is a mások irgalmán élőködik? Hat testvére volt a mi szegény nyomorékunknak, szegények ők is, de nem nyomorékok, tehát nem koldús-pályán működők, tehát magasan fölötte állók. Az egyik, a legtekintélyesebb köztük hordár volt, — nagyállás. Ez családot is alapított, megnősült, lakást tartott. A nyomorék összekuporgatott filléreiből sok ment rá erre a célra, de azért abban az egy-szobás lakásban nem jutott neki egy kicsinyke zug sem, idegenben, idegenek közt kellett tengődni. De lakott ott más valaki, egy leány, a hordár feleségének húga, az ő sógornője. Szép volt-e, kiváló-e a női lélek finom tulajdonságaiban, ábrándos, avagy pajkos? — Lehetett mindez, de a koldússal szemben bizonyosan csak büszke s rideg volt, hogy az a nézésnél tovább sohasem mert menni, szóra nyitni ajkát, elmondani, hogy emésztő vágy hevíti, hogy neki is van szive, s az ép, érző, szerető, — ő honnan is vehette volna a bátorságot a nyomorék, a koldús, hogy ezt mondja a leánynak, a ki szép és egészséges!

Hát csak nézte, nézte, s ha bátyjának, a tekintélyes hordárnak szüksége volt erre vagy arra, a koldús talán a falatot is megvonta magától s adott pénzt, mert hiszen a leánynak is jobbletet szerzett talán vele. Ilyen volt a koldús szerelmi vallomása.

De magánosságában, — épp úgy egymagában volt az utca nyüzsgő sokasága közepett, mint odahaza kuckójában a matrác-ágyon, — az álmai egészen más képeket szóttek. Valami csodavarázs

a szívéhez illően, derékre formálta a testét is s attól már nem idegenkedett a leány az álomvilágban, kéz kézben járt szerető párjával. Ó, szép volt az álom — csoda-e, ha sohasem akart szabadulni tőle, örökösen ebben a tündérvilágban akart élni s elvégre annyira jutott, hogy a miről álmodozott, a mire vágyakozott, valónak képzelte, úgy beszélt a leányról, mint a ki nemcsak ábrándjai közt, de a valóságban is az övé, s dicsekedett vele a kacagó szomszédoknak. Lám nyomorék vagyok is, van azért, ki engem szeret! És ajándékokat küldött a leánynak, s míg naphosszatt ott gubbasztott a körút aszfaltján s előtte heverő kalapjában rendre hullott a sok rézpénz, nikkelpénz, egyre az járhatott abban a nagy idomtalan főben: Csak hulljatok, hulljatok ide bőven, ti csengő kincsek, ebből telik szép ruha, pipere az én kedvesemnek!

Eszelős, nyomorék, koldús! A szegény lányok nem igen válogatósak, az ajándékot szívesen fogadják s szívesen nyújtják örök frigyre bárkinek a kezöket, a ki kéri, s noha az ő álmaikban is ott szerepel a mesebeli királyfi, hamar lemondanak róla s el is felejtik az élet sok gondja közepett. De egy koldús, egy nyomorék kedvéért . . . !!

És egyszer csak fölébredhetett álmaiból az álmodozó, s mikor aztán látta, hogy a valóságban semmi sem maradt az ő ábrándvilágából, hát szépen, csendesen, nesztelenül itt hagyta ezt a siralomvölgyét, s itt maradt rajongó, szerető lelkének nyomorék burkolata is: a csenevész test, vértől párologva, kihülőben, holtan. A szive pedig, egészséges, szép, becsületes, nagy szive megszabadulva nyomorult testének fogságából, felröpült földöntúli régiókba, a hol csak a lelkek szállonganak, lelkek, a melyekhez hasonló az övé is, s annak ott nem kell rettegnie immár, hogy szánalommal vegyes iszonyodást keltsen abban, a ki meglátja.

AZ ELZÁLOGOSÍTOTT JELLEM * IRTA ČEH SVATOPLUK

Valamennyi írónk egy nagy hibában szenved, — sok pénzt költenek — a papiroson. Kövessünk csak egy hóst tíz ívre terjedő pályafutásán, — mit találunk? Rendszeresen hivatal nélkül, vagy épenséggel nem jövedelmező az állása és mégis a legelőkelőbb szállókban lakik, a legdrágább étkekből eszik, csak havannát szív, kolduló agg embereknek és pincéreknek csak aranyokat osztogat, az éji lovaglásra mindig egy tüzes felnyergelt paripa áll rendelkezésére, tengeri fürdőket használ, beutazza Olaszországot és ha kilenc íven keresztül mint tékozló élt, a tizediken még mindig rendelkezik oly nagy összeggel, hogy kedvesének hűtlensége miatt magát a jókedv pezsgő mámorába döntse, hogy bánatát pezsgőbe fojtsa, és hangos Orgiák zűrzavarában tomboljon...

Egyszóval írónk nem ismerik a pénz értékét.

Kisebb összegeket szóra sem méltatnak. Ha már meg van nevezve az összeg, akkor az mindig milliókra, 20—30 ezer forint évi jövedelmekre rúg. Olvasta már közlünk valaki azt, hogy például Bertalannak 45 firt havi jövedelme volt?

És ezzel még egy másik hiba is függ össze. Személyeik leírásánál ugyanis egy igen fontos tényezőt hagynak el.

Hosszában és széltében beszélnek az alakról, hajról, orról, öltözetekről és jellemről — csak egyetlen egy igen fontos dolognak térnek ki, készakarva, az útjából. Méltatnak bennünket arra, hogy bepillantsunk hősük garderoibe titkaiba, gondolataink titkos műhelyébe, lelkének legsötétebb mélyébe, egyszóval mindenbe, csak az erszényébe nem. Pedig ezt kellene legelőször tenniük. Akkor az olvasó első pillantásra megismerné azt, hogy kihez van szerencséje és a jellemzés egyszerre a sokkal világosabban állana előttünk.

Én ezzel kezdem elbeszélésemet. Íme itt van hősömnek, N. Tivadar úrnak az erszénye.

Tessék beléje tekinteni — néhány rekeszt látnak meg és azokban — semmi; itt egy külön rekesz — abban ismét semmi; megfordítjuk az erszényt, rázzuk, mi hull ki belőle? Semmi...

A jellemzés többi részével most már könnyen végzek. Részben már magából a tartalom nélküli bevezetésből folynak. Nyúlánk, szabályos termet — sápadt, álmódzó arc — az ajkakon keserű mosoly és az agyban világokat rázó eszmék. Lábain kopott házi cipők, testén kopott nadrág és egy kabátnak háromnegyed része, kezében két rőf hosszú pipa, melyből az utolsó sóhaj egy kék füstfelhőske alakjában tűnik el. A felhőske a magasba száll, a képzelet utolsó szép képecskéjét szövö bele, a mely aztán elhala-

ványul, eltűnik, szétfolyik a felhőcskével... És meghidegülnek a pipa és a képzelet.

És mely kép oszlott szét a füsttel? Egy szép, érzésteli leányé...

Pusztá, kietlen az agy, mint maga a szoba. Az alkonyat befészkelte magát az üres zugokba; a ruhafogasról részvétlen üresség ásít felénk; az ágypárnákról szövö szép álmait; a könyvszekrényből hiányzanak a könyvek — és minden sarokból kísértetiesen vigyorog a nyomor: «Hi, hi!... A világ elhagyott, a szeretőd megcsalt, de én sohasem hagylak el, édes fiam!»

A hideg pipa kihull a kézből, a keserű mosoly eltűnik az ajkáról, a szempillák összeesnek — az aranyálmok elröppentek.

Ekkor egy halk kopogás hallatszik az ajtón. Tivadar felugrott. Nyissa-e ki? Kétségkívül eltévesztette valaki az ajtót; ismerősei közül senki sem keresi őt fel a nyomor tanyáján. De hát Isten nevében! Elővigyázatosan kinyitja az ajtót, kellő tekintettel kopott nadrágjára és háromnegyed kabátjára.

A szobába egy kis emberke csúszik, kinek külsejéhez egészen jól illettek belépésekor mondott szavai: «Öreg ruhát, — öreg fehérműt, uracsám! Áron nagyszerűen, briliánsan fizet!»

Tivadar ajkain az előbbi keserű mosoly látszott. — Semmim sincs — szólt oda a zsidónak.

De ezt nem lehetett oly könnyen elutasítani. Beljebb menve a szobába, szaglászott:

— No, de talán mégis csak találunk valamit. Öreg csizmát, könyvet — Áron megvesz mindent, mindent!

— Győződj meg hát magad, — mondá Tivadar keserűen. — Itt a ruhaszekrény, itt a könyvszekrény, emitt —

— Tudj' Isten, semmi, de semmi! — csodálkozott a zsidó. — Mintegy kiszarolva. Kár, fiatal ember! Kár. Áron jól fizet — Ezen szavaknál piszkos kaffányából egy bőrzacsokot húzott ki és megrázta azt.

És ekkor a nemes fémnek egészen tiszta csengése, csábító hangja hallatszott, csábítóbb mint egy syrén éneke.

Tivadar megrázkódott e hangtól: szemei vágyóan tapadtak a piszkos pénzeszacskóra.

A zsidó arcán villámgyorsan röppent el az elégtétel és megvetés kifejezése. A kezében felemelt zacskót simogatva, tovább kotyogott: Áron jól fizet ifjú uram! Áron megvesz mindent, mindent, mindent!

— De hiszen látod, hogy semmim sincs, kiáltott haragosan Tivadar.

— No, hiszen nem kell az úrnak mindjárt haragba jönnie! Az úrnak mégis van valamije, a miért Áron sok-sok arany pénzt adna.

— Ne csalj, zsidó! mert akkor a lépcsőről egyenesen Ábrahám ölébe repülsz!

— Áron tudja, mit beszél, — nyugtatta meg őt a zsidó visszatartó alázatossággal. Az úrnak egy ritka kincse van, a miért Áron annyit fog fizetni, a mennyit csak az úr akar.

És ezzel görbített ujjával a zacskóba nyúlt. Tivadar ragyogó szemmel kísérte ezen mozdulatot és a következő szavakban tört ki:

— Rajta, mondd meg mim van, a miről tudomásom nincs? Mit adjak el neked?

A zsidó egy lépéssel közelebb lépett, füleihez hajolt és odasugta neki: A jelleme.

Tivadar tágranyított szemekkel bámult rá: A jellemem? Hát örült vagy te?

A zsidó visszalépett, helyreigazította magát és hencegve mondá: Az úr csodálkozik. Nos, Áron megvesz mindent: uraságotól levett ruhát, leányerényt, öreg esernyőt, becsületet, hajtekereszt, szellemi sziporkákat, nyúlborókat — Áron megveszi az egész világot. Miért ne vegyen jellemet? Jellem a mostani időkben ritkaság. Jellemtelen ember mindenütt van elég.

Tivadar ijedten nézett a beszélőre.

A leszálló nap utolsó sugarai hatoltak be az ablakon és a zsidónak bizonyos kísérteties színt kölcsönöztek. A kezében levő zacskó izzóvá lett, összeborzott haja és szakála aranszálakká változtak, arany csillogott kaftánja redőiből és arcának összekuszált vonásaiból, nagy szemei fényárban úsztak, úgy villogtak, mint két aranytallér. Azt hitte, hogy a meggörbült nyakkal és kapzsian görbült ujjával az arany daemona áll előtte, a melyik áldozatára akar csapni, hogy kiszívja belőle vérét és beléje fojtja az utolsó isteni szikrát...

Mindkét kezével eltakarta arcát. Midőn ismét feltekintett, maga előtt látta a zsidót előbbi, eredeti alakjában, a kísérteties dicsfény nélkül, — a nap már leszállott.

— Nos, hát eladja uracsám a jellemét? Áron jól fizet.

Igen nagy az ezutáni kereslet, mert a választások a küszöbön vannak... Nos, eladja az úr? Áron óriási összeget fizet.

E szavaknál a zsidó egy aranyat húzott elő a zacskóból és ujjai között a magasba tartotta. Tivadar egy ideig mohón tekintett az aranyfényű körre, a melyet az a tompasötétség-

ben körülírt, de hirtelen elfordította fejét és határozott, elszánt hangon felelte: Nem, én nem adom el!

A zsidó megrázta fejét: Ei-ei nem? Tudj' Is/en, — szép jellem! Kétszer annyit adok! Mégsem? Háromszor annyit — egy ritka tiszta jellem! No, mégsem? Én milliomossá teszem az urat, fényes palotákban fog lakni, a legnemesebb bort fogja inni, a legédesebb ajkakat csókolni...

Tivadar a levegőbe bámult, mintha szemei előtt egy szép ideál emelkednék, azután kezével megtörülte szemét és sóhajtva ismételte: — Nem adom el!

— Nohát, a mint az úr akarja. Tartsa meg az úr jellemét, melyet a szükség és nyomor kísér, Áron megtartja pénzét. Ajánlom magam. — És a kivett aranyat ismét a többi közé dobta, hogy csak úgy csengtek beléje, a zacskót lassan kaftánjába csúsztatta és elmenni készült. De az ajtónál visszafordult.

— Áronnak jó szíve van — kotyogta, — ő egy becsületes embert a nyomorban nem képes elhagyni. Tudja mit, én pénzt kölcsönzök Önnek, zálogosítsa el a jellemét. Kis kamatra adom. 50-től 100-ig, — bagatell az egész. Nos, hogy tetszik ajánlatom az úrnak?

Tivadar meggondolva a dolgot, körültekintett a szobában a ruhaszekrényben ásító üresség, az ágy párnák nélkül, a könyvszekrény könyvek nélkül és a köröskörül vigyorgó a nyomor. — Soha, soha sem foglak elhagyni!

Határozott. Miközben kezével egy védő mozdulatot végzett, felkiáltott: — Nohát vedd el, elzalogosítom!

Hirtelen, gondolkodva hallgatott el. De hát hogy lehet egy jellemet zálogba tenni? Hiszen ez egy beteg agynak szüleménye. Behunyta szemét, kinyitotta — a zsidó még ott volt; összehúzta szemöldökeit — a zsidó nem tünt el; még mindig ott állott és mondá: — Én nagyon jól tudom mi az, a min az úr megütközik. De Áron tud tanácssal szolgálni.

E szavakkal kaftánjából egy egyszerű pilula skatulyát húzott elő, kinyitotta és kis idő múlva bezárta. — Így ni, az Ön jelleme itt van! — mondá gúnyosan, miközben a skatulya tetején dobogtatott.

Tivadar csodálkozva pillantott a skatulyára: az alkonyatban kibetűzte annak felírását:

«Nemes jellemek!»

— Látja — kotyogott tovább a zsidó — mily megbecsülendő helyzetbe jutott az Ön jelleme. Én tudniillik azokat érdemök és értékük szerint osztályozom. Itt — mondta, miközben kaftánjából egy másik skatulyát, vont elő, — tartom a becsületes jellemeket, ezek rendesen nagyszakálú öreg embereknél találhatóak, a kik senkit sem öltek meg; itt vannak a «tiszta jellemek», aránylag elég olcsók, de

nem tartósak; különösen a szélről kell őket megóvni. Ebben a dobozban bátor jellemeket tarok raktáron — legnagyobb részt salak . . . de hát mit törődik az úr az én skatulyáimmal inkább a pénzt az asztalra, nemde?

Ismét előhúzta a zacskót és egymásra rakta a villogó aranyakat. Hirtelen megállott. — Öt év mulva ugyanebben az időben Áron, — bárhol is legyen Ön, — el fog Önhöz jönni. Ha az összeget, melyet most kölcsönbe adok, kamatostul vissza nem fizeti nekem, akkor a jellem az enyém. Áll?

Tivadar intett a fejével. És a kísérteties zsidó mélyebben nyúlt a zacskóba, mesés gyorsasággal nőttek az aranyrudak fel a szoba tetejéig és a feneketlen zacskó nem ürült ki, tartalma kifogyhatatlan maradt. Bár mindnyájunkat megajándékozna az ég ilyen zacskóval!

Elmult az öt év. Tivadart azon társaságok egyikében találjuk, hol a habzó pezsgő patakokban folyik, villognak a briliánsok és susog a bársony és selyem. Fényt, pompát, zúgó vízeséseket, s színes árnyékkal a vízben, mámorító illatok, nagyszerű kertekkel, — mindent-mindent egy helyre hozott ide össze az arany daemonja és azt egy mesés szép gazdasággá alakította. Tivadar igen jó színben van. Teste kerekdedebb lett, arca majd kicsattant az egészségtől, szemei ragyogtak a megelégedettségtől. Látszik, hogy jóllétben tölti életét. A jellemhiány nagyszerűen illik hozzá. Amott a neje. De hát ő az a szép, érzéstartó leány, a kinek képét ezelőtt öt esztendővel képzelete az utolsó füstfelhőcskébe varázsolta? Óh, dehogyan is! Szívének jegét ugyan megtörték Tivadar fénylő aranyai, de Tivadar szíve változott csakhamar jéggé. Őt nem vonzotta többé a leány csábos képe, a melyik egyszer a kék felhőcskéből feléje mosolygott, nem — tiszta, fénylő arany övezte azt most körül. Ámbár nem szerette nejét, de az sem szerette őt; de ez legkevésbé sem zavarta őket. Elég, ha a világ előtt szerették egymást.

Tivadar jellemtelensége nyílt titok: mindenki ismeri azt, mindenki a homlokáról olvashatja le. És mégis büszkén a magasba emeli fejét és minden megszelídülten hajol meg előtte. Mellét érdemrendek ékesítik; a legnagyobb tisztelet környezi őt; méltóság, szépség, okosság, — mind lábainál hevernek. Igazságos apák mintaképpül állítják oda fiaiknak; nézzék hová küzdötte fel magát. Mily eszközökkel, ez nem tartozik ide, elég, ha minden porba hull előtte. Ősz aggas-

tyánok, kik el vannak keseredve a jelen romlottsága fölött, megijednek kézszorításától, komor philosophusok felelevenülnek méltóságteljes mosolyától, politikai pártok elkeseredett küzdelmet folytatnak egymás ellen miatta, neve hirdalokban szerepel — és abban a padlásszobában, a hol jellemét zálogul ejtette, ismét egy nyúlánk halovány ifjú ül kopott házi cipőkben, elrongyolt ruhában és a faggyúgyertya elhaló lángjánál egy hosszú költeményt szaval az emberiség dicső céljairól . . .

Libériás inas jelenti Tivadarnak, hogy odakünn egy piszkos zsidó áll, ki mindenkép be akar jönni. Tivadar visszaemlékezett az öt év előtt adott zálogra.

— Vezesd szobámba — volt a parancs.

Egy pazar, kéjt lélekző szoba az. A padozattól fel a tetőig tele van akasztva szép, tüzes, finom, büszke, kényes, friss hölgyek képeivel, valamennyi oly toilletben, a melyet egy félnék leány csakis akkor bízhat a tükörrre, ha az ajtó zárva van.

És ismét szemben állottak egymással Tivadar és a kísérteties zsidó.

— Elkéstél, — mondá amaz, miközben az órára pillantott.

— Igen, a megvesztegetéseknél — válaszolt a zsidó. — És e miatt egy igen szép jellemet vesztettem el, a melyet külföldön vettem. A határon confiscálták tőlem. Nem tudták biztosan, vajjon a jellemek vétele az állam regáliái közé tartozik-e. És így küldözgetik az én kedves jellememet $\frac{1}{1}$ jelzés alatt egyik irodából, a másikba, úgy hogy mire visszakerül, nem marad meg belőle más csak a jelzés, meg egy kevés porzó.

— Te zálogomat hozod vissza ugyebár? — szakította Tivadar félbe a beszélőt.

— Mindenesetre, méltóságos uram! — válaszolt a zsidó és kaftánjából egy piszkos kis dobozt húzott elő.

— Nohát csak tartsd meg. Én nem törődöm többé vele. Megyőződtem, hogy jellem nélkül sokkal jobban él az ember, mint azzal. De még valamit eladnék neked.

— Nos?

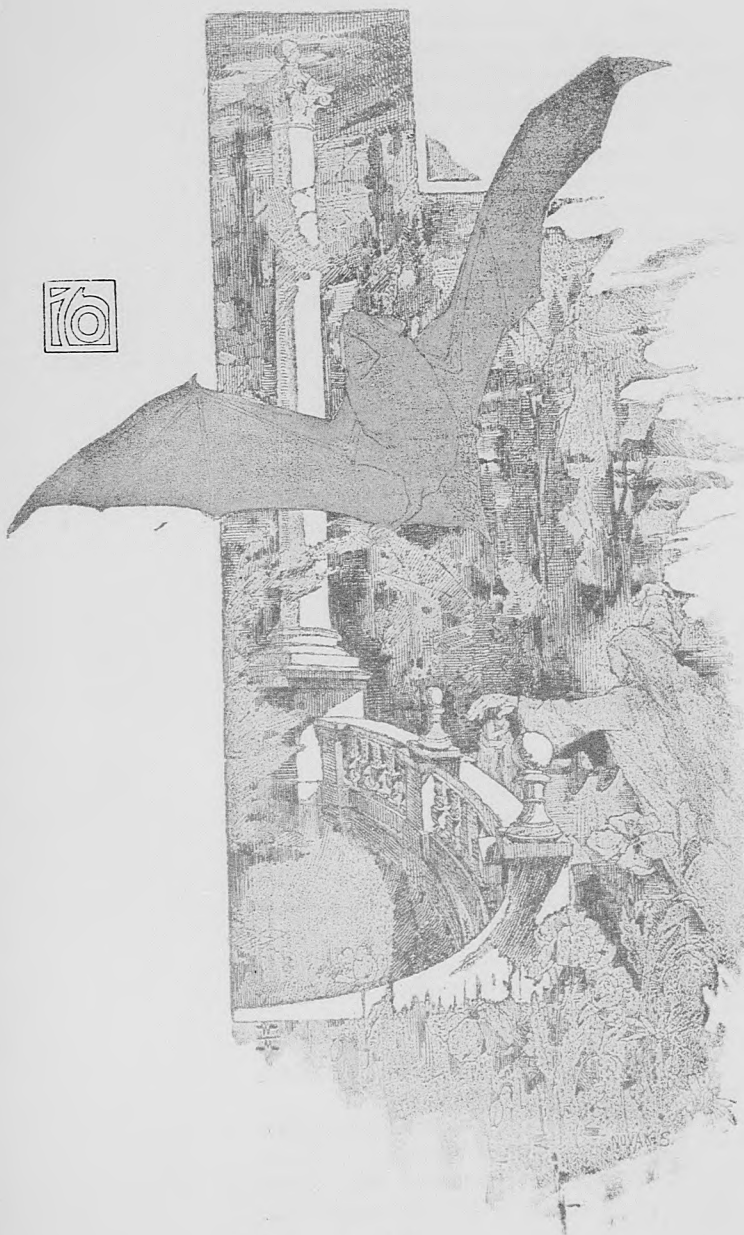
— Egy kevés szégyenérzet van még bennem, a mi néha kellemetlenséget okoz nekem. Azt adnám el.

Áron vállait vonogatta, megrázta a fejét és undok röhögéssel felelt: Nem üzlet! Ez a cikk már régen divatját multa. Kérem méltóságos uram, nézze csak meg szobája falait . . .

Ford. Z. D.

76

Váromladék

TÉLI ÉJSZAKA

IRTA BATTASZÉKY LAJOS

Egy rövid, szürke téli vasárnapnak az éjszakája volt. A várost körülfogta az éjfélutáni órák szomorú csöndessége. Hullott a hó szakadatlanul egymásba olvadó kristályokban, a melyeket a süvítő szél mint tekergődző fehér kígyókat röpített tovább az aszfalton, bebecsapva az éjszaka ritka járóelőinek szeme közé. Fekete sötétség töltötte be az utcák közét; a szakadó hózivatar csapkodása között alig lehetett két lépésnyire látni. A gázlámpák fejei csillogó fehér hőkoronával voltak betakarva. Sárgás, halovány fényük alig bírta egy keskeny sávban kihatolni, a világosság kicsiny szigetét hasítván maga körül. Közönként a körút kávéházainak ablakai mint roppant mohó szemek bámultak bele a sötét, viharos éjszakába.

Az egész körút mentén nem volt egyetlen kocsis sem. Valami nagy bál volt az éjszaka a redutban. Ott volt valamennyi. Gyalog kellett, hogy belevágjak a hazafelé vezető útra, mely a körutakon vezetett végig.

Halálosan kifáradva az egész éjjeli munkától, szinte megmerevedve a hidegtől és a szemembe ütköző hótól haladtam előre. Kissé lázas is voltam. A halántékom lángolt és a kezem reszketett. Testemet átjárta a jeges hideg, lábam bokáig süppedt az aszfalt szűzfehér takarójába. Egyetlen gondolatom; egyetlen törekvésem volt elérni a meleg szobát, a melyben a szamovár, egy jó cigaretté és a vetett ágy vártak reám.

Befordulva a Károly-körútra, tompultságomból hirtelen egy kicsi kéz érintése riasztott fel. Éreztem, hogy ez a kicsi, keztyűs kéz, a mint félénken, egy kétségbeesett elhatározástól ösztönözve vállamat megérintette, reszketett a külső hidegtől és valami belső, lázas forróságtól.

Nem volt szükség reá, hogy megforduljak. Egy remegő, puha kar fonódott a karomba és egy édes női hang zúgta lázasan, könnyörgő hangon a fülembbe:

— Uram, az Isten szerelméért, legyen *hosszám*

irgalommal... Segítsen rajtam! Keze görcsös erőszakkal fogta át az én karomat.

Kicsiny, filigrántermetű asszonyka volt. Vékony őszi köpenykéje fölött nagy, tarka, szinehagyott sálba volt burkolva. Megázott, didergő madárkához hasonlított benne. A fején valami ócska kapúson volt, alóla pedig néhány kiszabadult hajfürt csüggött a homlokába. Arcán mint megfagyott könnycseppek ragyogtak az odatapadt hókristályok és az a meleg, sárgás fényű sápadtság ömlött el rajta, a mely csak sokat szenvedett asszonyoknak a sajátja. Ebből a fonnyadt, a régi szépségnek csak nyomait mutató arcról, mint két fáklya lobogtak ki nagy, fekete mohó tűzű szemei. Még fiatal lehetett, de szenvedés és nyomorúság megörölték a szépségét, letörülték arcáról az ifjúság hamvas üdeséget, karcsú, kicsiny ideges teste reszketett a hidegtől. Ő maga is egy megtevedt, magányos hókristályhoz hasonlított, a melyet az éjszaka vihara ragad magával.

Szemeinek nagy, fekete csillagait — kitégült pupilláikból egy megriasztott őz rémülete tetszett ki — mondhatlan rettegés kifejezésével tapasztotta az arcomra.

— Engedje meg kérem, hogy egy darabon önnel mehessek...

Habozás kifejezését láthatta rajtam. Lázás sietéssel folytatta hát:

— Ne gondolja, hogy valami kósza, rossz asszony vagyok... De itt kell hogy legyek az utcán, most, ebben az órában... Ah, ha ön tudná...

Egész kis, törékeny teste megreszketett, mint egy súly alatt annak a kegyetlen sorsnak, mely arra kényszeríti, hogy most, télen, ebben a sötét, viharos, éjfélutáni órában itt fagyaszsa magát az utcán, kiteve a hónap, a kegyetlen, alatiomos hidegnek, és mindezeknél veszedelmesebb emberek tolokodásának.

Mélységes részvét férközött a szivembe ez iránt a szomorú, hervatag, idegen asszony iránt. Ön-kénytelenül, csak a szív titkos telepátiája útján megéreztem, hogy súlyos, valódi fájdalom kényszeríti ez asszonyt éjszakai Golgota-útfára. A megszólítás különössége, a késő éjféle óra és az ő teljes bizalma dacára egy frivol gondolat sem lopódzott az agyamba. Homályosan, inkább fejte, mint tudva, megéreztem a vergődő, elhagyott

teremtés szenvedését és rögtön elhatároztam, hogy a mennyire tölem telik — segítségére leszek.

Gyengéden megszorítottam a karomba fűzött karját. Megértette, hogy nem utasítom vissza és újra éreztem szemembe kapcsolódni roppant szépséges fekete szemének a tekintetét, mely most a hála és valami gyenge öröm kifejezésével szegeződött reám.

Néhány lépésnyire előttünk egy fekete alak bukkant ki a hóból. Körvonalait alig lehetett megkülönböztetni a fekete sötétségben, melyet a hó szakadatlan hullása még áthatlanabbá tett. Most egy lámpa halavány fénye világított reá, s ennél láttam, hogy magas, deli férfialak, felgyúrt gallérral és hosszú mencsikoffjának zsebébe dugott kezekkel. Sajátságos, imbolygó lépésekkel, mint a mámoros sietett előre és valami vidám kuplét fütyörészett, a melynek töredékeit a szembe fújó szél ethozta hozzánk.

Ott, a hol a körút a kis, nyolcszögű térbe torkollik, az előttünk haladó férfi hirtelen megállt. Habozni látszott a fölött, hogy merre kanyarodjék: a körút folytatására, vagy a szegélyző utcák valamelyikére-e? E pillanatban megállott a vézna feketeszemű asszony is. A karomat nem eresztette el, hanem átkarolta mind a két kicsiny kezével és mereven, kétségbeesett kíváncsisággal tette, hogy az ismeretlen mire határozza el magát.

A habozás nem sokáig tartott. A férfi egyetkettőt nyújtózott a hidegtől megmerevedett tagjai ruganyosságukat vissanyerjék, azután megindult. Végig haladt a teret övező körszeleten, azután tovább ment, irányt nem változtatva, — egyenesen le a körúton.

— Jöjjön gyorsan, sugta az asszony, görcsös erőszakkal vonván magával.

Egy pillanatra felöltött agyamban helyzetem neveltséges voltának a képe: Elcsigázva, összetörve dermesztő hideg éjszakában, egy sápadt, inkább csunya mint szép asszonyt cipelek az utcán, szaladva a férje, vagy a szeretője után, a ki ott hagyta. De az arcából annyi igaz kétségbeesés látszott ki, szeméit a szelíd, alázatos könnyörgés oly megható kifejezésével függesztette reám, hogy eszembe sem jutott ellentállni. Az asszonyi szivnek ez a határtalan mély fájdalma meghatott, el-érzékenyített; szerettem volna e gyenge, szenvedő nő karomba vonni, gyöngéd, becéző, vigasztaló

szókat mondani neki és egy biztató, testvéries csókkal letörölni homlokáról a bánat keskeny redőit.

Ő vezetett, húzott, szóltanul, mogorva hallgatásba merülve. Nyomról-nyomra követtük az előttünk haladó mencsikoffos embert, olyan távolságból, hogy sem el nem vesztetett előlünk, sem észre nem vehetett bennünket. Amaz abbahagyta a füttyülést és gyorsabb lépésekkel haladt előre. Meglátszott, hogy határozott célja van, a melyet minél gyorsabban iparkodik elérni.

Az asszony mellettem egyszerre megszólalt. Úgy látszott, hogy belső világában a gondolatok küzdele egy olyan ponthoz ért, a mikor a lélek egy túlságosan megtelt pohárhoz válik hasonlóvá. Tört, szinte vibráló hangon ejtette ki a szót, de gondolkodás nélkül, majdnem gépies önkénytelenséggel beszélt, kiöntvén előttem, kit az imént szedett fel az utcán, az éjszakában, szegény megkínzott szívének egész visszafojtott keserűségét.

— Az ott a férjem — kezdte, az előttünk botorkáló alakra mutatva.

— Gondoltam.

— Irnok a városnál. Négy év előtt esküdtünk meg. Két gyerekünk van, két szép gyerekünk. Egy fiú, meg egy leány. Mind a kettő ő hozzá hasonló.

Az arca felderült egy keveset, a csillogó, pompás szeme — az egyetlen, a mi rajta szép volt — mosolygott. Azután folytatta:

— A Ferencvárosban lakunk. A lakás kicsi. Egy szoba, meg egy konyha. Drága mégis, nagyon drága. Háromszázötven forint. Azért megélnénk. Nekem cseléd nem kell, magam főzök, mosok, takarítok. Ruha se kell. Én keveset eszem a gyerekek pedig megvannak valahogy. Azelőtt, míg ő más volt, nagyon jól éltünk. Vasárnap este a Zöldfába jártunk; még arra is teltt. Én felvettem a bársonyszegélyű szürke ruhámat, ő pedig feketebe öltözött és a cylinderét tette a fejére. A többi asztaloktól minden asszony meg lány őt nézte... Magába akkor egy világért nem ment volna sehova. Egy este azután vége szakadt mindennek. Valami gyűlésre ment és csak reggel jött haza. A lábán se tudott állani... Ruhástól feküdt az ágyba. A fekete ruhája csupa piszok volt... Ép karácsonkor mult egy esztendeje... Azóta egészen megváltozott... A pénzét elprédálja, nekünk nem ad

semmit. A gyerekeknek nincs mit enni, a szoba fűtetlen. Néha egy hétig sem jön haza. Valami személylyel van...

Egészen hozzám simult. Forró lehellete az arcomat perzselte.

— Engem megunt, folytatta lázasan. Egy jó szava sincs hozzám, hanem szid, meg ver... Most is, három napja nem volt otthon. Ma este hazajött Sirtam, a térdemen könyörögtem hozzá, hogy maradjon, legyen megint jó a gyerekekhez, meg hozzám. A kezét csókoltam... Rám sem hallgatott... Azt felelte, hogy hagyjam békén, ő maga ura, azt teszi, a mit akar. En nem tágitottam... Megmondtam, hogy nem bocsátom el magamtól, mert neki mellettem kell maradni, mert a hitvese vagyok, szeretem... Az oltárnál esküdtök nekem hűséget... És mit gondol, mit tett?

Nehezen lélezett és a szeméből nagy meleg cseppek gördültek végig az arcán, legördülvén a kendőjét fedő hóra, melyben kicsi gödröket vájtak.

— Megvert, zokogta, össze-visszavert és aztán elment hazulról. Most bizonyosan ahhoz a személyhez siet. De utána megyek a házig, be a szobába és elébe állva meg fogom kérdezni tőle, hogy hogyan merte elrabolni az én hites uramat, a ki az enyém volt, szeretett és a ki most is szeretne, ha ő meg nem mérgezte volna a vétkes lehelletével a vérét, ha ördögi mesterkedésével közénk nem férközött volna! Azután nem bánom, ha megölnék se...

Megállt és sápadt, szegény fejét vállamra hajtván, hangtalan, csendes sirással zokogott.

Ebben a pillanatban a férfi befordult a Körútból nyíló mellékutcák egyikébe. A nő is felocsúdott és szintén irányt változtatva követte az előttünk imbolygó sötét szilhuettet. De csak néhány lépést tehattunk. A mencsikoffos ember hirtelen megfordult és gyors lépésekkel megindult velünk zsemben.

Alig volt annyi időnk, hogy egy kapu mellett meghúzódhassunk. A kicsi asszonyt minden bátorsága elhagyta. Halálsápadtan, reszketve tapadt hozzám, mintegy eltűnni, megsemmisülni akarván a kapu zugában. De már késő volt. A férfi észrevett bennünket és a mint mellénk ért, vizsga pillantást vetett a rejtekbe.

Pompás, magas legény volt. Szabályos, szép arcát valami kegyetlen, durva vonás és a buta,

mámoros tekintet visszataszítóvá tették ugyan, de erőteljes ifjúságában, telt piros ajkai közül kicsillanó fehér fogaival, tömött fekete bajszával mégis átkozottul csinos fiú volt. Azonnal megismerte a feleségét. Reám egy hosszú, gonosz, kémlelő tekintetet vetett, azután megkapta az asszonyt a csuklójánál fogva és kirántotta a kapu zugából. Egy szót sem szólva, megindult vele a Körút felé.

Az asszony nem törődött velem tovább. Vissza se tekintve, a bucsú vagy köszönet egy szava nélkül, mindenről megfeledkezve, mintegy megbűvölten követte a hatalmas, széles vállú óriást, mint a kutya a gazdáját, a ki, miután megverte, enni ad neki.

Valami ellenállhatlan kíváncsiság, keverve a megsegyenülés és bosszúság homályos érzéseivel, arra készítetett, hogy utánuk menjek. Az utca szegletén megláttam őket. Azon az úton haladtak visszafelé, a melyet az asszonynyal én megtettem. Elmerülten beszélgettek. A férfi lármás, goromba hangja, a melyet dühös, türelmetlen mozdulatokkal kísért, egész a fülemig hatolt. Az asszony kérlelni, békíteni látszott, mire az még jobban kiabált.

Egyszerre megálltak és a férfi így mondott neki valami, nyilván nagyon fontos dolgot. A kis nő erre puha karjait hirtelen a brutális óriás nyaka köré fűzte és hosszú, szenvedélyes, mámoros csókban tapasztotta ajkát annak ajakára. Szinte láttam a kitágított óriás pupillák mögött nagy, fekete szemeknek mohó, lázas ragyogását.

A szélvihar lassan megszűnt és a hó is csak lassan, apró kristályokban szállingózott alá. Az égen kibukkant a hold és hideg sugarai halovány világba öltöztették az ölelkező párt. Én megfordultam és gyors, csaknem futó lépésekkel megindultam haza felé. De még otthon is sokáig jártam fel s alá szobámban, visszaemlékezvén erre a szomorú téli éjszakára, lelkemben érezvén a kis parázstekintetű asszony fekete szemének izzó perzselését.

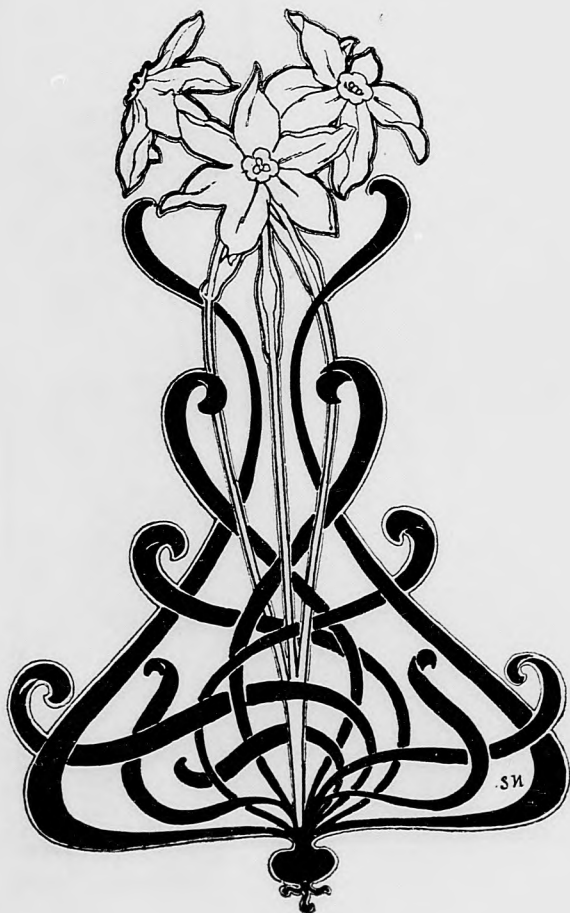
≡ BELÁNYI, MÜNCHEN ≡

Belányi V. m.

MONTECHI ÉS CAPULETTI * IRTA LAUKA GUSZTÁV

Hudrik Istenbéki (Godefried) királyi ügyész és Ludrik Nepomoki János kir. alügyész titokban ki nem állhatták egymást. Nyilvánosan azonban ismerőseik és barátaik között úgy mutatkoztak, mintha szükség esetén vértanúságot is képesek volnának egymásért szenvedni. Nagybagoson ugyanazon utcában laktak és annyira

figyelmesek voltak egymás irányában, hogyha valamelyik közülök látogatásai, mulatozásai, művészi szórakozásai vagy báli kedélyességeik következtében egészséges pezsgő vérű szép asszonyt fedezett fel, azt a másikkal azonnal tudatta. Ilyenkor megkezdődött azután a tyúkszem-fájdalom elviselhetéseig folytatott hajszája, hogy a delnőt, kiváló úri nőt, gazdag büszke nőt, zene virtuozt hírhedt énekest vagy kiváló korcsolyázót egyik a másik orra elől elkaparíthassa.

Egy verőfényes júliusi napon átment Godefried a Nepomuki szomszédos szobájába, mert egy fedél alatt dolgoztak kezét társának vállára tette és e szavakat sugta fülébe:

– Nepomuki olvastál-e valaha vagy hallottad-e hírét Esztresz Gabriellának szépségéről és természetéről mandula formájú kék szeméről, holló tömör fürtjéről a Davalagiri havához hasonló kebeléről, gömbölyű kicsi kezeiről és lábairól, mert én tegnap délután a ló, akarom mondani a kerékpárversenyen ilyen ritkaságot fedeztem fel. A mint kipuhítottam lakik a Kígyó-utcában és Vasvárosi Ábrahám vegyes kereskedőnek a neje.

– Köszönöm pajtás, hogy megmondtad! Holnap mindjárt felkeresem boltját és egy vég vásznaszt vásárlók nála, csak hogy néhány méternyi szoknyájának a közelébe juthassak – válaszolt Nepomuki kiegyenesedve és denevér szárny formájú bajuszát kipederve.

– Én pedig a pénzügyi díjnokok javára rendezendő clarinette versenyen igyekszem a közelébe juthatni és hajlandó-e olyan kétoldalú viszonyt kötni, a mely miatt VIII. Henrik Belena Annát lefejeztette, tréfálódzott Istenbéki, szinte kiegyenesedett és seprű alakú bajuszát szinte kipödörte.

Mi természetesebb, minthogy esküvel fogadták,

hogy tapasztalataikat híven fogják egymással közölni.

Vasvárosiné, a ki e két frank longobardiai lovagnak természetéről és tulajdóságairól már kellőleg ki volt tanítva, de udvarlásaikból még tökéletesebben kiismerte őket, irányokban úgy viselte magát, hogy azok az örömtől csaknem könyező szemekkel úgy nyilatkoztak egymás előtt, mintha vagy egyiknek, vagy a másiknak már birtokában volna az Eris almája.

Ezek után már nemcsak, Ábrahámné, hanem egymás után is leleskedtek. Úgy Godefried, mint Nepomuki a legdrágább húszfilléres képes levelezőlapokat vásárolták és majdnem minden harmadnegyed nap feltettek egyet a postára úgy, hogy Ábrahámné már oly tömör paklival rendelkezett, hogy nemcsak a gyermekeknek, hanem még a boltos legényeknek is ajándékozhatott három-négy darabot. E mulatságos esemény a kis városokban rendszeren gyakrabban jelentkező hír szárnyain nemcsak barátaik és ismerőseik hanem a nagyközönség tudomására is jutott s a ki a boldog lovagot vacsoránál vagy ebédnél meglátta úgy nevetett, hogy hangot nem adott ugyan, hanem arcának két oldala olyan alakot öltött, mintha dobbá változtak volna.

Ábrahám aztán egy névnapi estély alkalmával, mikor asztalánál csupa kereskedő-társai, gabonaágensek és borhamisítók ültek, mosolyogva és nevére csintalanul kacsintva e szavakkal simogatta meg annak levendula olajtól párolgó fürtjeit:

— Rebekám most már elég lesz a tréfából, mert már tegnap olyasmit hallottam a Lloydban, mintha te több szabadságot engednél volna meg a két goinak, mint a mennyit Laura megengedett Petrarkanak. Holnap tehát a reggeli órákban levelet írsz e két kriminálistának, a fogalmazványt reád bízom, de azon kikötéssel, hogy azt nekem be fogod mutatni. Az egész társaság helyesléssel fogadta az indítványt és az Ábrahám espritt-

jétől annyira neki lelkesedtek, hogy az asztalra feladott ételekből háromszor is vettek és minden fogás után kétszer is kocintgattak.

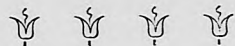
A levél tartalma, a melyet a férj helyeselt s a melyet a nő midkettőnek elküldött csak ennyiből állott:

«Tisztelt Hudrik úr! Némi zavarral valloam be, hogyha már választanom kellene, Ludrik urat választanám.»

A másik levél egészen hasonlóan szólott azzal a különbséggel, hogy abban ez állott:

«Ha már választanom kellene, Hudrik urat választanám.»

A két jó barát elolvasták a levelet, de tartózkodtak azt egymásnak megmutatni. Annyit azonban mégis jónak látták egymással közölni, hogy talán célszerű lenne a kifogásolható nőre vetnék szemeket.

A BABA NEVET

Öröm, öröm a kis családban,
Világraszóló nagy dolog:
A baba, a ki eddig csak sírt,
Az édes baba mosolyog.

Szegény baba, az útja eddig
Már egész kis kálvária:
Ezért az első mosolygásért
Óh hányszor kellett sírnia!

RÉVÉSZ TIVADAR

FÉLMULT IDŐKBŐL

Bő szüret

Kurtafalvi szőlőhegyen
Szüretelés nagyban megyen,
Azaz hogy csak menne nagyba,
Ha nem hagyták volna abba.
Hajaha!
Most jön még csak a java!

Megkezdették, annyi igaz,
Ebben volna egy kis vigasz,
Folytatnák is a mint illik,
Ha vón szőlő tudniillik.
Hajaha!
Most jó még csak a java!

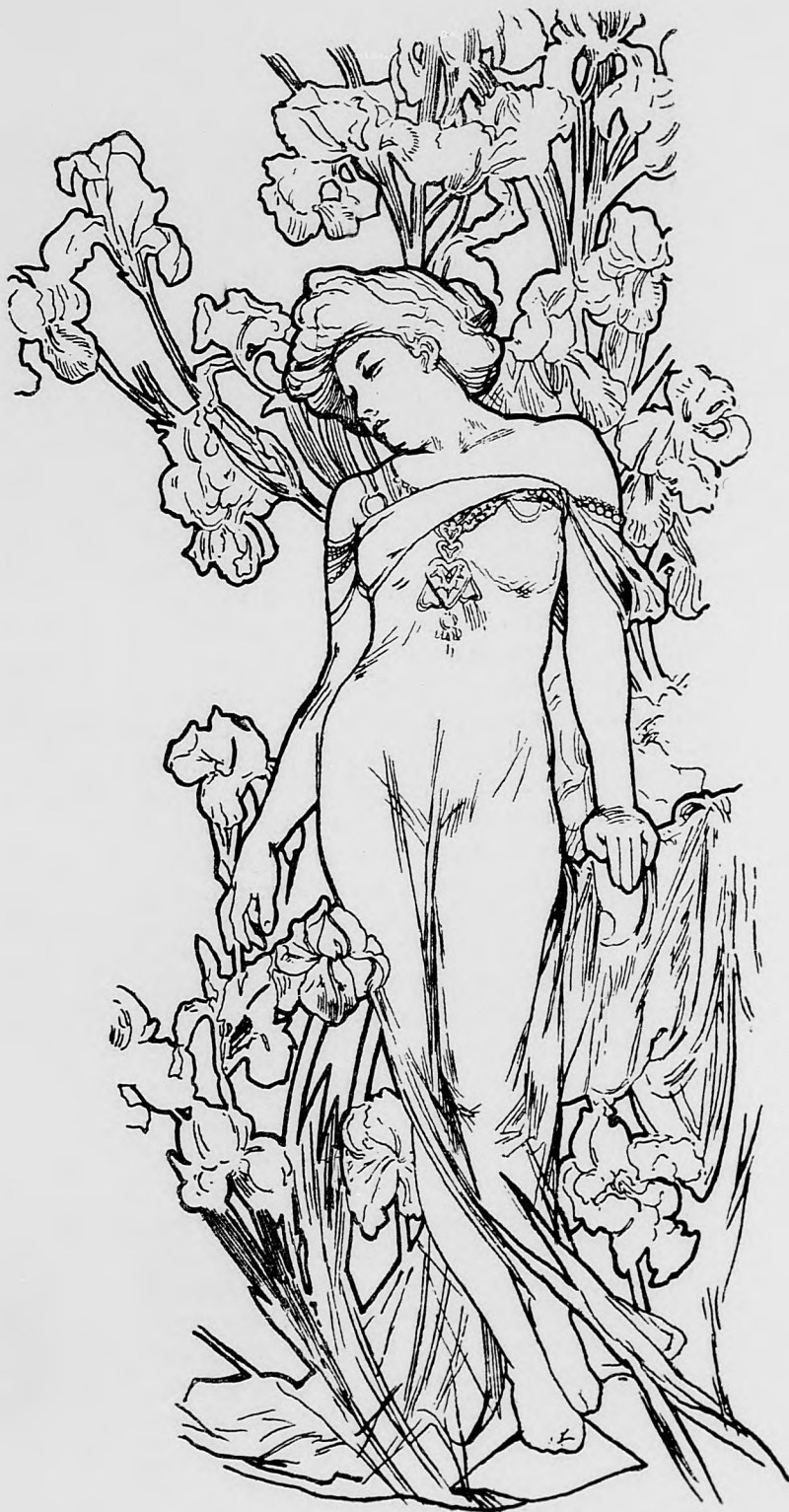
Üres a tő, gyéren hajta,
S a mi kicsi is volt rajta,
Leolvasták azt régóta,
Kit a madár, kit a róka:
Hajaha!
Most jó még csak a java!

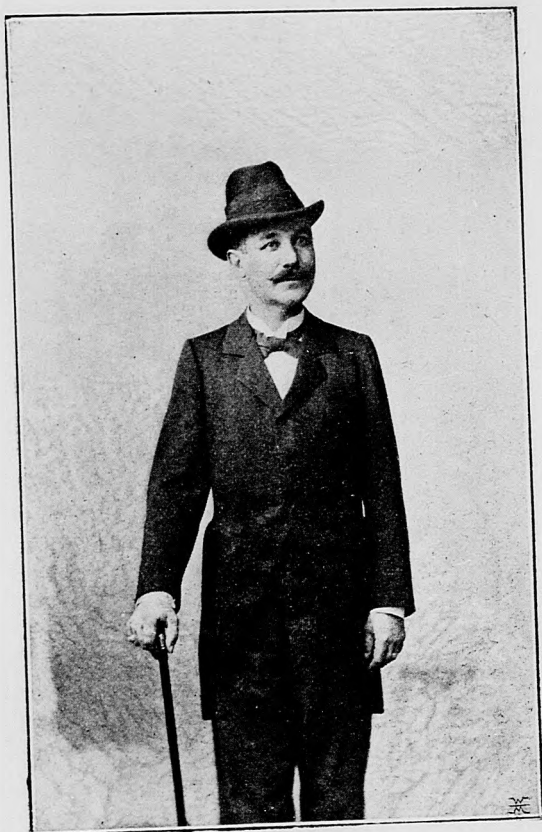
Csak három fürt maradt rajta,
Az is holmi veszett fajta,
Olyan kemény, oly savanyú,
Csupán nyulat lőni való.
Hajaha!
Most jó még csak a java!

Egy a papé lett belőle,
Ki majd beteggé lett tőle,
Másik jutott a kántornak:
Könyei még most is folynak.
Hajaha!
Most jó még csak a java!

Présbe került a harmadik,
S szorították három napig,
De csak nem jött annak leve,
Hanem a prés megrepede.
Hajaha!
Így maradt el a java!

VIDA JÓZSEF

Makó Lajos

==== Cyrano de Bergerac ====

Franciaországban, a modern Franciaországban, az utolsó évtizedekben a költészet stagnáló időpontra jutott s azok, a kiknek talán meg lett volna a kellő kvalitásuk és talentumuk ahhoz, hogy a költészetet tovább ápolják, a közönség izoláltsága folytán elkedvtelenkedtek s elnémultak. A visszadöbbenő hatású realizmus kinövése, a túlzott naturalizmus más írókat, más költőket követelt s így keletkeztek a mai francia irodalom vezető szellemei: Bisson, Lavedan, Bourget, Feydeau, Gyp, Thueret, és még számosan, élükön a nagy Zolával, kinek egyetemes talentuma azonban meg tudta őrizni azt a kvalitást, a mely őt nem ritkán a klasszicizmus magaslatára emeli. A többiek mind gyenge epigonok, a kik Maupassant

örökét vették át s Marcel Prevost egyenesen az ő utódja gyanánt szerepel; könyveit szertekapkodják, ha a kirakatokban, a sárgafődeles füzetekben e csábító jelzés áll: *vient de paraître*. Ám ezek az írók jóval kevesebb szerencsével kaszálják le a termést azon a mezőn, a hol egykor Maupassant a legszebb és legdúsabb vetést aratta. Ők más felfogással indultak útnak, mint Maupassant. Nekik kevés volt az élet megfigyelésében rejlő finom, silhouette-nüanszírozás, nekik a lélekanalízis mellé még a nudítás is kellett. Mondhatni, hogy egy szakmában dolgoztak, csak hogy a jelen írók másban keresték a boncolási elméletet. Így támadtak a Catull Mendés-k és társaik, a kik tisztára a jó ízlés rovására dolgoznak. Olykor az egyik-másik, mint Pierre Louÿs az alantós történetek meztelenségét a romantika fátyolával takarja be; mert ez így sokkal misztikusabb, sokkal homályosabb s ma a közönség is szivesebben érdeklődik ilyen homályos dolgok iránt. Nem csoda, ha viszont azok, a kiknek nagyobb és fenköltebb aspirációi vannak, elhallgatnak s igen keveset írnak. *Coppée*, *Richepin*, sőt maga *Rostand* is és még néhányan teljesen visszavonultak a nyilvánosságtól, *Coppée Severo Torelli*-je óta alig írt meg néhány egy felvonásos darabon kívül nagyobb darabot. A *Pour la couronne*-ja pedig szép szerével megbukott. Richepin két évvel azelőtt egy romantikus darabjával ugyan nagyobb sikerre tehetett szert, de ez nem elégíthet ki olyan költőt, mint a milyen éppen Richepin. Rostandnak pedig három darabot kellett megírnia míg a negyedikkel meghódíthatta Páris dekadens publikumát. És ez *Cyrano de Bergerac*-ja volt. Ezzel a darabbal kezdődik Franciaországban egy új éra, az az éra, a mely újra visszahódítja a publikumot a költészetnek. Azok a nagy átalakulások, az a szellemi metamorfozis, a mely az utolsó évtizedeken jelentkezett a nagy emberiségénél, most egy más formában újra mozgásba jön. A szép, a nemes és a jó lesznek a jövő évtizedek vezéreszméi. A rút, az alantós jogát veszti és helyére a költészet, a tiszta költészet sorakozik. Azok az írók pedig, kik a realizmus áldatlan mezején a túlzással tartották fenn maguk iránt az érdeklődést, csakhamar a feledés szürkeségébe borulnak. A költőknek pedig ezzel az érával, ezzel a megnevesítő áramlattal új pálya nyílik. Most észre fogják őket venni s a taps, mely idáig csak a *moderneknek* szóllott, üdvözölni fogja a poéták seregét is. A kit legelőször ért a taps ebből a derék gárdából, az maga Rostand, ki *Cyrano*-val bebizonyította, hogy költő a javából, igazi poéta, és romantikus. Igaz, hogy a romantika csak úgy képes hatni, ha a kellő hangulatát tudja maga iránt felkelteni. Ehhez pedig az szükséges, hogy a szerző olyan témához nyúljon, mely már magában is félhangulat. Rostand *Cyrano*-ban szemem találta a szeget. Egy hős, kit az egész nemzet ismer, ismeri párbajozó természetét; szellemes gúnyolódássá meg éppen közmondásossá

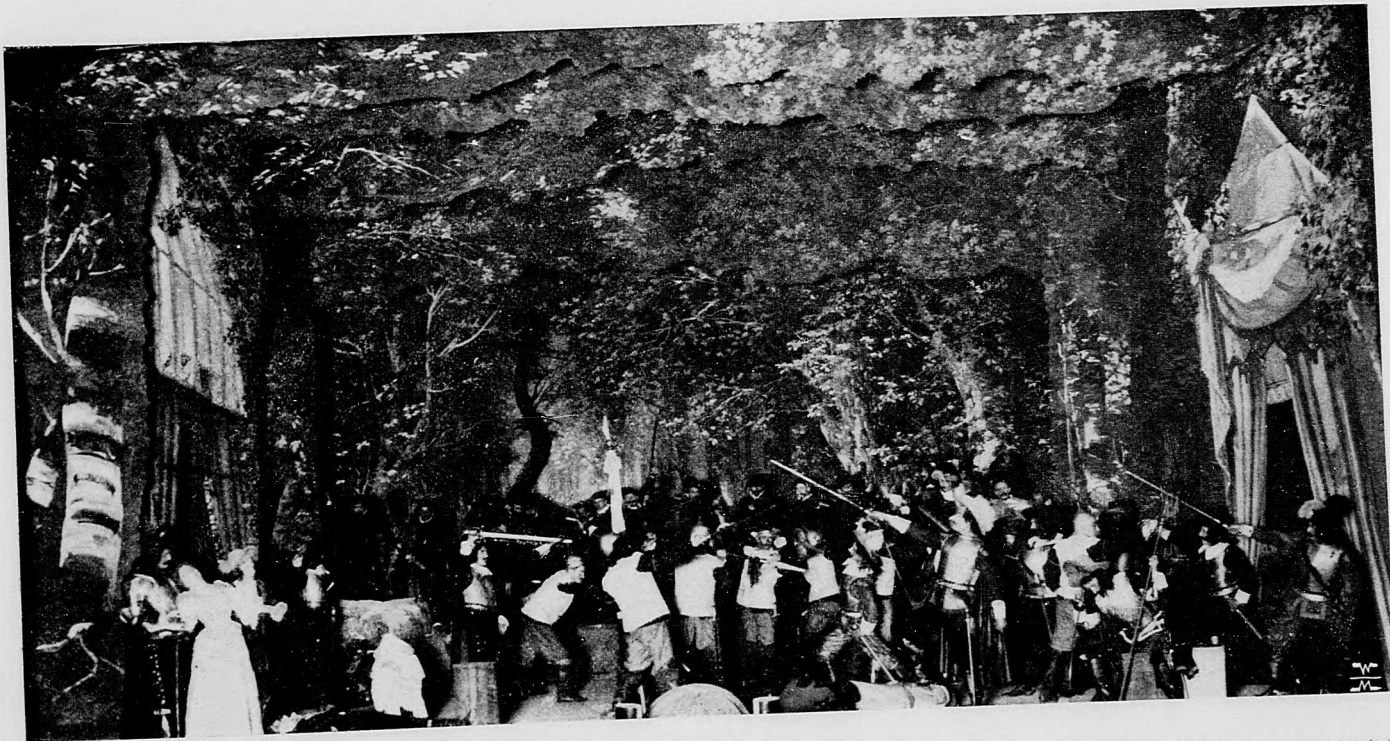
Edmond Rostand

vált nagy orra miatt, aztán a királyi gárda, a cascogni hőstettek — mindezek olyan elemek, a melyek poetikus felhasználásával az író határozottan sikerre számíthat. Egy romantikus hőst a színpadon megszólaltatni annyi, mint a szív és érzék gyönyörködési hajlamát működésbe hozni, ott, hol a tárgy és versek távol állanak a banális realitástól, ott szükséges, hogy meglegyen a hangulat. Cyranóban pedig nemesak, hogy hangulat van, de a hangulat egyenesen uralja a verseket, melyek éppen a hangulatért látszanak írva lenni. Rostand nagyon jól tudta, hogy Cyranóval olyan tárgyhoz nyult, mely alkalmul szolgál a patriotizmus élénk megnyilatkozására. Kivált a francia nemzetnél, mely a tradíciók iránt rendkívül fogékony. Párisban a darab első előadása alkalmával a közönség elragadtatása tomboló tetszésviharba tört ki. Olyan siker volt ez, a milyenre a párisiak is alig emlékezhetnek. És Rostand ezzel, egy csapással az elsők sorába emelkedett. Nemrég pedig *L'Aiglon* című darabjával, növelte jó hírnevét. — Nézzük csak, milyen irányban, milyen szellemben írta meg Rostand Cyranóját. A nagyorrú költő és rettegett párbajhős 1619-ben született Párisban. Idővel a királyi gárdába lépett, ezernél több párbaja volt

annyszer emlegetett, végzetes orra miatt. Írásai nem tanuskodnak valami kiválóbb eredetiségről. Bennük Cyrano lelke tükröződik vissza. Poetikus munkái stylben gyengék s nem ritkán az izléstelenséggel azonosak, ám a kompozícióban erő, merészség, élénk képzelőtehetség, maró gúny és szatíra mutatkozik. Prózai munkái közt találunk fantasztikus modorban tartott Verne-szerű leírásokat, melyeket Boileau egyenesen a poetikus művei fölé helyez. Írt még *Agrippine* címen egy gyenge tragédiát, *Le pédant joué* (1664) cím alatt pedig egy vígjátékot. De ha belletrisztikus munkáiban nem is tudott kiválóbb magaslatra emelkedni, mint párbajhős, a polgári életben rettegett nevet és pozíciót vívott ki magának. Orra miatt sokszor gúnyolódásoknak lett kitéve, de ő épp olyan maró cinizmussal vágott vissza az illetőknek. Rostand, habár helylyelközzel eltér a valóságtól, javarészből híven követi ennek az érdekes embernek az életét. Az első felvonásban megismerjük őt, cinikus természetével együtt. A másodikban kezd a darab érdekesebb fordulatot venni. Mint a legtöbb romantikus drámában, itt is a szerelem játsza a főszerepet. A nagyorrú Cyrano szerelmes unokahugába, a bájos Roxaneba, a ki viszont nem a rettegett párbajhős iránt tanúsítja mélyebb érdeklődését, hanem egy Christian nevű fiatal embernek nyújtja az előnyt. Ez a férfiú azonban kissé bárgyú és szűkszavú. Roxane pedig a teljes romantika. Neki nemesak a csók, a szépség kell, de nem nélkülözheti a szellemet sem. A szegény Christian kétségbe van esve. Cyrano azonban kimentí. És ezzel eljutottunk a darab egyik legszebb, legpoetikusabb jelenetéhez, mely ugyan a valószínűséggel határozott hadilábon áll, de mint költészet a drámának gyöngyét képezi. A harmadik felvonásban Roxane az erkélyen van és hallgatja Christian szerelmi suttagásait. Ám ez untatja a szellemes Roxane-t s lovagját már-már otthagyni készül, mikor Cyrano elváltoztatva hangját, átveszi Christian szerepét s folytatja — jóval nagyobb szerencsével a szerelmi esküt ott, hol az ügyetlen Christian abbahagyta. Itt Cyrano titkolt szerelmét kiönti; lázasan, hol suttagva, hol szenvedélyesen beszél. Elmondja mind azt, a legszebb hasonlatok virágos partjai mentén, a mi szívet nyomja. Ez a vallomás deliriumba üldözi a leányt, ki azt hiszi, hogy Christian beszél hozzá. A szép és szellemes szavaktól a bájos hölgy annyira megittasul, hogy csókot ígér lovagjának, a ki persze nem Cyrano, hanem Christian s ez meg is kapja, bár jogtalanul, az ígért csókot, miután az erkélyre fölmászott. Cyrano pedig sajgó szívvel várja, míg kettőjüket egy páter titkon összeadja. Ez a felvonás a darab fénypontja. Ehhez hasonló alig akad a darabban. Legfeljebb az utolsó felvonás, mely egy kolostorban játszódik, éri el némiképp a harmadik felvonás jeleneteit. Itt Cyrano, kire időközben egy gerenda zuhant, bekötött fejével közeledik Roxanehoz hosszú évek múltán, Roxane, kinek férje a csatában odaveszett, a zárdarendbe

lépett s naponta fogadja Cyranot. A költő a multról beszél Roxane-nak s hosszas titkolózások után — a nő megtudja, hogy ama bizonyos éjszakán hozzá nem Christian, hanem maga Cyrano beszélt. Roxane későn ébred fel csalódásából, mert Cyrano a láztól gyötörve kiadja nemes lelkét. Ezzel a poetikus jelenettel záródik a darab, mintegy jelezve azt a jóleső romantikát, mely az egész darabon átvonul. Az első pillanatra azt hinné az ember, hogy ez a darab csak a franciákat érdekelheti, az idegen nemzetek előtt maga a tárgy olyan színtelen, hogy érdeket nem kelthet. Ám ezt a hiedelmet megcáfolja a multkori bemutató a budai színpadon. A közönség tapsolt elragadtatásában. Hívta a színészeket, az igazgatót és hívta a fordítót, Ábrányi Emilt. Ővé a siker oroszlánrésze. A Cyrano-fordítással megint csak bebizonyította, hogy a mai költők között az első helyet foglalja el. Mert csak egy ilyen kiváló, nagy kaliberű poeta adhatja vissza ilyen hűen az eredetét, tele költői zamattal, finomsággal s a rímek virtuoz kezelésével. Az átültetéssel mit se veszített a darab eredeti varázsából és poetikus bájából. Sőt helylyel-közel még túl is látszik szárnyalni az eredetét. Ezek azok a

helyek, hol Ábrányit magával ragadta költői tüze s a hol mintegy maga komponált. Nemcsak a színpadnak szerzett ezzel az újabb munkával gyümölcsöt, de szolgálatot tett vele az irodalomnak is. Ez a fordítása méltán sorakozik *Don Juan*, *Ámor és Psyhe*, *Manfred* nagybecsű átültetéseihez. Ám nemcsak a fordítóban kell a siker magvát keresnünk, maga az igazgató, Makó, is hozzájárult ahhoz, hogy ez az érdekes darab nálunk méltó keretben napvilágot láthasson. Az ő fáradhatlan buzgalma és lelkesedése nélkül sohase láthattuk volna Rostand darabját e színpadon. — A darab óriási sikert aratott, a mi a Nemzeti Színházra nem veti éppen a legszebb fényt. Nem panaszkodunk, mert így legalább egy érdemes embert juttat a darab anyagi s kivált erkölcsi sikerhez. — A színészek a hatalmas feladattal szemben nem voltak éppen megfelelők, de találtunk a tagok sorában olyanokat, a kik méltón illeszkedtek a darab illusztris keretébe. Első sorban Pethes az, kit a legnagyobb dícséret illet. Hogy kiváló, intelligens színész, azt mi, beavatottak, kik az ő művészetében nem egyszer gyönyörködhettünk Leszkay társulatánál, régóta tudjuk, ám, hogy ilyen nehéz és szokatlan

Cyrano negyedik felvonásának zárjelenete

Hollenzer és Okos felvétele

26

feladatra is képes lesz — csak kételkedve mertük hinni. És ime most Pethes megmutatta, hogy az igazi talentumnak mi se nehéz, mi se lehet megfejthetetlen. Cyranot úgy játszotta, a mint a szerep intenciója megkövetelte. Láttuk benne az érzelmekek ezernyi vibrálását, változatosságát, láttuk benne a szerelmi hőst, a humoristát, a tragikust és e hangulatok mindennemű nüanszában kitűnő volt. Meghozta ezt az ő mély és tartalmas tudása, nagy intelligenciája és a művészet iránti lelkesedése és kötelességtudása. Az utolsó felvonásban pedig meglepte még azokat is, kiket Zacconi és Novelli fenomén művészete némiképp elkényesztetett. A mit ott produkált, az felülmulbatatlan volt. Klenovits szintén intelligens színész s ha, a mint hírlík, ő is elfogja játszani Cyrano szerepét, eme vállalkozása felé a legnagyobb kíváncsisággal nézzünk. Hahnel Aranka kevésbé elégitett ki. Úgy látszik nem vette komolyan a szerepét. Pedig ha ilyen szép feladat se ambicionálja, akkor igazán csak azt tétélezhetjük fel, hogy indipozionálva volt. Krémer elég ügyesen állta meg helyét. Summa summarum: Makó ezidén fényes anspicumok közt kezdte meg a szezon, mely bizonyosan meg fogja hozni az erkölcsi sikerekhez az anyagi jutalmat is.

—iő.

VÍGSZINHÁZ

GOLGOTHA. Irta *Felix Filippi*. Fordította *Ruttkai György*. Néhány évvel azelőtt történt, hogy Bécsben időztem s akkor láttam a *Dornwegel* előszőr. Jászai szerepét Wolter Sarolta játszotta. A nagy tragikának ez volt az utolsó extravagans vállalkozása. Ezt a rossz darabot csupán Wolter granduozus művészete tudta fentartani. Mert soha, lélektani szempontból itélve, ilyen gyenge darabot még nem írtak. És esodálatos, a nagy szellemek, az igazi zsenik (Novelli, Zacconi, Duse) többnyire az ilyen rossz darabokban excellálnak. Különös jelenség. Mégis csak kell ezekben a darabokban olyas valaminek lenni, a mi értékes, hogy ezek a kiváló talentumok úgy kapkodnak utánuk. Nos, igen. És ez a drámai kiélesítés. A jogtalanság kiélesítése, mely már magában is elég arra, hogy megborzaszsa a közönséget. Az ilyen éleket keresik a nagy elmék, mert azt hiszik, hogy csak az ilyenekben rejlik a mag, a miből talentumuk gyümölesöt tud termelni. Lehetséges. Szerintem azonban az igazság a fő. Azt keresse színész, író és mindenki egyaránt; Jászai is úgy látszik, azért exponálta magát ezért a szerepért, mert Wolternek benne óriási sikere volt. Szó sincs róla, Jászai is briliáns alakítást nyujt. Kivált az utolsó felvonásban. Ott ő igazán nagy volt. Ezért az egy felvonásért meg kell bocsátani, hogy a darabot egyáltalán előadták. Gaal kissé szintelenül kreálta szerepét. A többi, kivált Szatmáry, megfelelő tónust

használt s mitse rontott a darabon, legfeljebb csak javított Jászai pedig bizonyára tudja, hogy milyen szerepek illenek az ő talentumához és egyéniségéhez és így akceptálnunk kell a Golgotha-ban játszott szerepét. A premiere iránt egyébként a közönség nagy érdeklődést tanúsított. —us.

„Az ember tragédiája” a Nemzeti Színházban

Széljegyzetek

Aktuálisává válik ez a téma az által, hogy a Nemzeti Színház új direktort kapott. Az új emberek rendesen a haladás emberei, s nem zárkoznak el a józan újítások elől, bármennyire megcsontosodott szokásoknak megbolygatásával járjanak is azok.

Már régóta kívánczok papírra egy pár rendszertelen megjegyzés, mely mindig elémbe tolaakszik, valahányszor Madách remekművét megnézem a Nemzeti Színházban, s most felhasználom az alkalmat, hogy papírra vessem azokat.

Névy László, irodalmunk ezen buzgó művelője, «Az ember tragédiájának» ismertetésénél mindig azt a tanácsot adta növedékeinek, hogy ha nem akarják elveszíteni illuzióikat, óvakodjanak attól, hogy megnézzék a színházban Madách remekművét.

Pethes
mint
Cyrano

Hollenzer és Okos felvétele

S van ebben a kijelentésben valami igazság. Az ilyen nagyszabású, idő és térben annyira elágazó darab nincsen színpadra szánva, s ha már odakerül, feltétlenül veszít karakteréből, s sok nagy jelenete szinte eltorzul a színpadi technika tökéletlenségén, s az esetleges gyenge előadók hibái által. De azért mégis inkább theoretikus becsü ez a kijelentés, mert csak a színpadra vitellel vált lehetségessé, hogy «Az ember tragédiája» igazán közkincesé váljék, s áthassa a tömegnek legkülönbözőbb rétegeit.

Mindenesetre azonban kötelessége a színháznak, mely azt színre hozza, a lehető legtökéletesebben, az eredeti szöveghez legsimulékonyabban adni a darabot, s felhasználni a színpadi technikának minden újabb vívmányát. S épp itt történt a legtöbb hiba. Utóvégre, hogy nincsen tökéletes Ádámunk, legkevésbé pedig az Pálffy, arról a színház nem tehet, de az átdolgozás és rendezés fogyatékosságain már könnyű volna segíteni.

Mert hibás mindenekelőtt Paulay átdolgozása. A hiba a londoni jelenet színrehozatalánál mutatkozik. Az eredeti szövegben e kép úgy végződik, hogy Éva a Tower egyik fülkéjében lévő szentképhez lép, «a virágcsokrot feltűzi a kép mellé, de az hirtelen lehervad, s nyakáról, karjáról az ékszerek gyíkokká változva leperegnek». Erre

Éva:
Istenem, mi ez?

Lucifer:
Haszontalan intettek.

Éva:
Segítség!

Ádám:
Nyugodtan kedves, a nép megfigyel —
Ezerte dúsabb ékszer jó nyakadra.

Éva:
El tölem, el! Segítség, irgalom!
Szemfényvesztők s egy rút vén boszorkány
Így meggyaláztak egy becsületes nőt.

Erre jó még a cigányasszony, csoportosulás támad, s Ádám és Lucifer jónak látják, hogy eltűnjenek a Towerben.

Paulay átdolgozása szerint mindez kimarad, s a kép egyszerűen azzal végződik, hogy Éva elszalad, — hogy megnézzé az akasztást Mi ennek az értelme? Semmi. Nem hiszszük, hogy az ilyen, ma már primitív technikai fogásokat, mint a minő a csokor elhervadása, s az ékszer lepergése, ne lehetne valamiképp szemléltetni a színpadon.

De ez még hagyján. Következik a sirkerti jelenet. Madách azt mondja: «Besötétül. Az egész vásár csoportozattá alakul, mely a szín közepén tátongó siron ás, azt körüláncolja, míg

egymásután mind beléje ugornak, részint némán, részint a mint egymásután szólottak». Ez világos, s épp ezért szinte érthetetlen az, a mi a színpadon történik. Besötétül, s megjelenik nyolc alak kék vászonruhában, melyre csontváz van pingálva. Ezek szépen odaállnak a sülyesztő elé, s nótára gyűtanak. Valami rettenetesen komikus jelenet. Azután megjelennek egyenként a bábjátékos, korcsmáros, kis leány stb., elmondják monodokáikat, mire két halál-bácsi megragadja s levezeti őket a sülyesztőbe. Igazi torzképe ez a jelenet az eredetinek.

Ezek voltak a lényeges hibák, melyek főleg az átdolgozásból, de már a helytelen rendezésből is erednek. Tisztán rendezési hiba az a komikus, hangtalan sürgés-forgás, mely az egyiptomi jelenetben élénk táru. Éppen ilyen élettelen a római jelenet. Az Osztrigás Micik korszakában ma már itt is valamivel több realizmussal játszhatnának, a nélkül, hogy átlépnék a tisztesség határait.

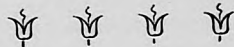
Semmiképen sem tudjuk azonban megérteni azt, miért adják következetesen színésznőkkel a londoni jelenet tanulóit. Megengedem, hogy nagyon kellemes látvány, mikor a színház egyik másik fiatalabb tagjának formás lábacskáira gukkerezhetnek a vieux messieurs, de a jó előadás szempontjából mégis igazabb lenne, ha ezeket a pár soros szerepeket az akadémia tehetségesebb férfi-növendékeivel adatnák.

A mennybéli jelenetre is több gondot lehetne fordítani, s annak is ajánlatos, hogy szemorvoshoz menjen, ki a harmadik szín kopár (és kopott) szikláiban a Madách követelte «pompás vidéket» látja.

Az is egészen helytelen, mikor a francia forradalmi jelenetben, míg Danton a nyaktülözáshoz készül, a nép a színpad elejére tolu, szépen glédába áll, s ott zengi el, rendesen kétszer is, a marseillaiset. Már csak természetesebb volna, ha a nyaktülő körül csoportosulva Danton fülébe dörgenék ezt a megzenésített forradalmat.

Isméltlem, hogy nem akartam rendszeres, kerek egészszet nyújtani, csak egynehány kisebb-nagyobb hibára igyekeztem reámutatni, melyeknek elkerülése csak javára fog szolgálni az előadásnak. A Nemzeti Színház művészi nivójának emelése oly feladat, melyhez hozzájárulni, szerény nézetem szerint, mindenkinek kötelessége, kinek csak valamicske köze is van a művészetekhez. Ez indított engem soraim megindítására. Ha haszontalanok voltak a hozzáértőbbek szerint, jó szándékom menti tettemet.

dr. Fridrik Imre.

≡ ≡ ≡ ÉVA * IRTA MAX DREYER ≡ ≡ ≡

(1. folyt.)

Most egy darabig megpihenünk. Túl vagyunk minden veszélyen. S a hely, a hol a hajó kikötött, még jó messze fekszik.

Ez az ajánlat egészen az ő óhaja volt. A nap tüze végre is győztes lett benne a fiú képzelőtehetségén. A sok szaladgálástól egészen kimerült. Szinte vágyódott a békés pihenés, fekvés után. Egy sziklatömb árnyékában heveredtek le. A fiút is elfogta a bágyadság, mely élénk mozgalmasságának szünetet parancsolt. Így feküdt, szájában egy fűszállal, s gondtalanul tekintett a páratelt égre.

Úgy tetszett, mintha odafönn a levegő tele lett volna füsttel. Egyetlen felhőcske se mutatkozott, de egy tompa, mind jobban sűrűsödő brodem eltakarta az ég kékségét, s magukon a napsugarakon is valami poros szűrkeség feküdt.

A tenger körül csönd uralkodott. Halott volt minden, akár a levegő. A környéken egy élő lényt se lehetett látni, vagy hallani, se madarat, se bogarat. A földön elterült az álom.

A fiú egy darabig maga elé dúdolgatott, — mikor egyszerre zajt hallott, egy halk, tompa zörrejt, mely «Raguild» irányából közeledett feléje, — fölállt s a leány után nézett: mélyen aludt.

Első pillanatban arra gondolt, hogy a fűszállal megcsiklandozza a leány kicsi, fitos orrát, mely lélekzése alatt némileg felpuffadt; de jószívűsége lebeszélte tervéről s ő nyugodtan nézte a leányt.

Ez kezeit feje alá helyezte. Könnyű, vékony, átlátszó mosóruhájának felesűszott ujjai közül kikandikáltak fehér, lágy formájú karjai. Végig a nyakán csillogtak a halovány kék erek. A ruhája pedig úgy megszorult hosszan pihegő kebelén, hogy szinte szűknek látszott. Bal lábát jobb térde alá húzta: így esett, hogy ballába a ruha szegélye alól kíváncsian kikandikált.

Száját félig nyitva tartotta. Parányi fogai olyanok voltak, mint a hó. A vérveres ajkakon pedig valami szomjúság, valami szürcsölésféle mutatkozott.

— Olyan ostobán néz ki, így, nyitott szájjal, — mondta Kurt. Egyszerűen ostobán. Elvégre is ő az. Aztán ő is csak leány, mint a többi. És sajnos, mással az ember itt nem érintkezhetik.

A leány ruháján egy cserebogár mászott. Útban volt a szegély felé, hol az a bal térdet érintette. Most elérte a szélét s átlépte a határt. Aztán tovább sétált a leány térdén. Azon töprengett Kurt, nem kellene-e most a bogarat lekapni a leány testéről? Ez mozdulatlanul feküdt. Nem vette észre a bogarat. Egyébiránt mi köze van ehhez a fiúnak?

Kurt újra a leány nyitott szájára tekintett.

— Milyen ostobának látszik.

És mégis, nem érzett magában kellő bátorságot. Gondolatai zavarosak voltak. Úgy érezte magát, mintha valami egyidejűleg vonzaná és taszítaná. Ez a bizonytalanság kínozza őt.

Kifeszítette karjait és talpra állott. És ezt olyan vehemenciával tette, hogy a leány összeborzadt és fölébredt.

— Ha — ah! — szólt a leány s kinyújtotta tagjait. Azt hiszem, hogy aludtam.

— Bizony!

— Milyen meleg van!

— Eh! Meleg! — felelte durva, megvető hangon.

— Mi bajod van? Tán haragszol rám, mert elaludtam?

— Dehogy! Nem haragszom.

Aztán azon volt, hogy az abbahagyott játékát folytassa. De sehogyse tudta többé a leányban Raguildot elképzelni. Örökre csak Melzer Éva maradt, a ki előtte a réti fűvön feküdt.

Tán a forróság szorította őt és fantáziáját bilincsbe. Mit nem adott volna cserébe, ha most ebbe a halotti, üres csendességbe vihar tört volna, — ha libegő hajjal nekironthatott volna a szélrohamnak. Legszívesebben egy hóvihart szeretett volna, mely fagyos zúgásával lehűtené homlokát.

Olyan barátságatlan ez a fojtott némaság, mely egy pusztához hasonlított, hol az ember utat vesztett.

— Mondj hát valamit, Éva!

— Mit mondjak? Inkább te mondj valamit.

Milyen ostoba volt a leány! De hisz neki se ötlött valami az eszébe. Tán megbűvölte a leány együgyűsége.

A fiú a tengerre tekintett. Ott, északon, hol a

svéd part fekszik, egy setét sáv mutatkozott a horizonton, egy keskeny sáv, melyet a párás zsarátnokkődben alig lehetett látni. Majd úgy tetszett Kurtnek, mintha a távolból valami dübörgés érintette volna fülét.

— Azt hiszem, zivatar lesz.

— Ez mennyei jótétemény volna. Tudod, Kurt, mit szeretnék most?

— Nos?

— Szeretnék ma még egyszer fürödni.

— Pompás gondolat! — Igazán olykor eredeti gondolataid vannak! És olyan önálló vagy. — De ha édes anyád megtudja, — tette hozzá.

— Ez épenséggel szükségtelen, — felelte a leány a legnagyobb lelki nyugalommal. Mikor pedig a fiú nagy szemével kutatva nézett rá, Éva éppen olyan nevetlenül magyarázgatta: Az ember sohase ijeszgesse az anyját.

Kurt meglepődve egy lépéssel meghátrált. Micsoda nézetek! Micsoda felfogás! Honnan szedegette ezt elő a leány? Hogy értse ezt? Egészen az isteni jókedvűség lenne? Vagy olyan nagy mértékben furfangos volna-e? Avagy nála ez nyílt alantosság s szent együgyűség keveréke?

Először nyílt meg előtte olyasvalami, mint a világrejtély: a nő. De ő hamar végzett vele.

— Ugyan mi közöm van ehhez? Az ő mamája nem az én mamám. S ha ma másodszor fürdöm, a mi mindenesetre sohase fordult még elő, úgy ezt nyugodtan elmesélhetem az anyámnak. Hogy Éva megteheti-e, vagy nem, hogy megteszi-e, vagy nem, egyáltalán, hogy mit tesz, — végre is az ő dolga.

És fürödni! ... Igen! Ez rá nézve valóságos szabadulás volt. Itt a bénító fojtottságtól megszabadul az ember. A tiszta, hideg vízbe! A tagokat ki lehet nyújtani, a míg bele nem fájduknak.

— Én megfürdöm! — jelentette ki megfontolt hangon s a part felé fordult. Ha a leány hiú lett volna, rá vezette volna Kurtot, hogy a gondolat mégis csak tőle ered s hogy nagy lelkesültsége nem értetődik magától olyan holt bizonyosan. — Így azonban nevetlenül, nyomon követte.

A mint szokásos volt, mindketten alkalmas fürdőhelyet kerestek maguknak a tengerparton. S a hogy reggel történni szokott, mikor a szülők is jelen voltak, az, ki megfelelő helyet talált, ezt egy han-

gos kiáltással jelezte, s felvilágosította a másikat ama helyről, honnan az illető kényelmesen a hullámokba vethette magát.

Éva adott először jelt. Később aztán Kurt is, ötven lépésnyi távolságban, szintén alkalmas helyet talált.

Két gyönyörű, kagylószerű hely volt mind a kettő, mintegy fürdésre berendezve, a mit a fiatalok maguknak kikerestek. Különösen Évának kedvezett a szerencse. Egy nagy, mindkét oldalról megvédett üregben hevert. A fővenyt a tenger simára gyalulta, csak a középén látszott egy kis horpadás, mely egyenesen fekhelyül kínálkozott. Mikor a leány levetkőzött, bele feküdt a mélyedésbe. Az üreget apró természetével nem töltötte be. A sziklaüregben hűvösebb volt a levegő, mint künn a szabadban, de elég kellemes arra, hogy a horpadásban teljes gyönyörrel ringatózhatott. Csaknem puhán feküdt. Szinte el tudott volna szenderegni.

A levegő fülledtségével melegen takarta be Évát. A sziklán halk reszketéssel megtörött a tenger egyhangú, suttogó lehelete. És ez olyan farsztólag hatott rá, hogy lomhán dobálta lábait az üregben ide s tova, oly annyira, hogy fehér bőrét nem egy helyen végigkarcolta az érdes sziklalap.

Nem is gondolt se Kurtra, se a fürdésre már, mikor egyszerre távoli mennydörgés riasztotta fel álmatag elmerültségéből.

Mire fölegyenesedett, látta, hogy északon egy fenyegető viharfelhő tornyosul. A víz is nyugtalan kezdett lenni, bár a levegőben a leggyengébb fuvalom se keletkezett. Hullámok se csapkodtak, — csak egy reszketés, csillogás és lohogás volt észlelhető s mégis látszott mindenben, hogy a természet műhelyében készül valami.

— Ha fürödni akarsz, még most van rá idő, — mondotta magában a leány. — Később nyakunkon lesz a vihar.

Erre fölállt s az üreg szélére ment. Mikor átpillantott a vizen, — jobbra tőle az árban csillogni látott valamit, a mi mindjobban feléje közeledett. Kurt volt, ki Évát csak most vette észre.

— Éva! Ugyan hol maradsz már? — kiáltott feléje.

(Folyt. köv.)

SZKLENÓ-FÜRDŐ

▼▼▼▼▼ Vasút- és távirda-állomás: ▼▼▼▼▼
GELETNEK-SZKLENÓ (Bars megye).

Regényes vidék, ózondús levegő, pompás lomb- és fenyveserdők, kiterjedt sétányok, díszkert, állandó zene, társalgóterem, kitűnő és olcsó étkezése és lakásainál fogva egészségesekeknek nyaralóhelyül is melegen ajánlható e fürdőhely.

Szklénó-fürdő hévíze (35—53° Celsius) jávalva van: emésztési zavarok-, máj-, lép-, vesehólyag-bántalmaknál, úgyszintén reumatizmus, köszvény, rachitis (angol betegség), sorofulosis, hűdések és mindennemű csont- és bőrbajoknál. — Kiváló jó hatással van az ózondús levegő nehéz légzés, tüdősorvadás, valamint haemoptoé (vérképzés) ellen.

Utazás: Budapest—Losonc—Garam—Berzence—Geletnek-Szklénó, vagy Budapest—Párkány—Nána—Léva—Geletnek-Szklénó.

Minden bővebb tudósítással szolgál

A FÜRDŐIGAZGATÓSÁG.

ERDÉLYI

CS. ÉS KIR. UDVARI FÉNYKÉPÉSZ,
 A NÉMET CSÁSZÁR ÉS POROSZ KIRÁLY
 Ő FELSÉGE UDVARI SZÁLLÍTÓJÁNAK

MŰTERME

IV., Ujvilág-u. 2.
 (a Kossuth Lajos-
 utca sarkán).

Fényképfelvételek mű-
 vészies kivitelben. *
 Aquarell s platinképek.

ÉPÍTKEZÉSI MUNKÁLATOKAT

tervezéseket, költségvetéseket, átalakításokat, javításokat, vagyis az épületeknél előforduló bármily műszaki munkálatokat helyben vagy vidéken gyorsan és pontosan eszközöl:

BORSODY ÉS SCHER

— építészek és vállalkozók irodája —

Budapest, VIII., Kerepesi-út 73.

ELEGÁNS FÉRFI RUHÁKAT KÉSZÍTENEK

LEITERSDORFER D. ÉS FIA

FÉRFI SZABÓK

BUDAPEST, IV., KORONAHERCEG-U. 6.

Angol és skót szövetcélkülönlegességek * Magyar díszruhák * Jutányos árak * Pontos kiszolgálás.

ÁLLATOK KITÖMÉSE

+++ Emlősök: +++	↓	+++ Madarak: +++
Egérnagyágú 1'60—2 kor.	↓	Pintynagyágú 1'60—2 kor.
Menyétnagyágú . . . 4 "	↓	Galamb > . . . 4 "
Nyest > . . . 10 "	↓	Erdei bagoly 6 "
Róka > . . . 18 "	↓	Nagy suholy, (uhu) 10 "
Vaddisznófej. 30—80 "	↓	Sas (nagy) 16 "
Szarvasfej . . 70—80 "	↓	Keselyű 24 "

Állatok minden fajanak természetihű tartós kitömését olcsón teljesíti

KATONA MIHÁLY

nyilv. állatkitömő laboratoriuma

☉☉ BUDAPEST ☉☉
 VIII., József-körút 13. szám.

✦ Árjegyzék bérmentve. ✦